

**Міністерство освіти і науки України**

**Державний заклад  
«Луганський національний університет  
імені Тараса Шевченка»**

**Факультет іноземних мов**

**Кафедра романо-германської філології**

**Кулачко Ольга Сергіївна**

**ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ  
СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

**Магістерська робота**

**за спеціальністю 014 Середня освіта. Мова і література (англійська)**

Особистий підпис - \_\_\_\_\_ Кулачко О. С.

Науковий керівник - \_\_\_\_\_ Степикіна Т. В., кандидат філологічних наук,  
доцент кафедри романо-германської  
філології

Завідуючий кафедри - \_\_\_\_\_ Биндас О. М., кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри  
романо-германської філології

**Старобільськ 2021**

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ.....	7
1.1. Процес інтенсифікації навчання англійської мови в історичному аспекті.....	7
1.2. Мотивація учнів старших класів до вивчення англійської мови.....	16
1.3. Підвищення продуктивності на уроці англійської мови. Роль вчителя.....	25
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	41
2.1. Використання аудіоматеріалів на уроці англійської мови.....	41
2.2. Відеоматеріал- як засіб посилення навчальної діяльності.....	45
2.3. Інтенсифікація навчання англійської мови за допомогою гри та подкасту.....	54
Висновки до розділу 2.....	64
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	72

## ВСТУП

На сучасному етапі соціального та економічного розвитку нашого суспільства з'являються труднощі посилення продуктивності навчального процесу відносно всіх закладів освіти. Упродовж багатьох років людство по-різному намагалося збільшити ефективність навчання з-за допомогою опанування розмаїтих методик та підходів. Через підвищення наукових досліджень та розширення інформаційних джерел, актуалізація проблеми мотивації до сприйняття відомостей інтелектуально надихнула на необхідність інтенсифікації процесу навчання.

Поняття інтенсифікації можна розуміти, як найшвидший спосіб набуття продуктивного стану за короткий проміжок часу та невелику кількість зусиль. Інтенсифікація стосується і вивчення англійської мови. І в цьому випадку метою є досягнення надзвичайної якості в процесі навчання та продуктивності, оскільки вивчення іноземних мов потребує поглибленості та повної заінтересованості.

Інтенсифікація навчання позитивно діє на психологічні аспекти, як учнів так і викладача. Підвищується увага, пам'ять, мислення, логіка та зрівноважується емоційність. Завдяки цим аспектам з'являється можливість без напружень та не стомлюючись опанувати процес навчання.

Вивчення іноземних мов, а саме англійської, завжди потребувало більше забарвлень на уроці. Оскільки відбувається процес підкорення іншої мови, та паралельно з цим прямує пізнання культури, традицій і історичних даних мови, що вивчається. Труднощі виникають незалежно від виду навчального закладу в якому викладається англійська мова, й незалежно від віку, який вивчає. Різниця полягає лише в тому, який потрібно вилучити результат.

Обов'язковим є те, як вчитель чи викладач володіють вмінням інтенсифікації процесу навчання. Адже викладання англійської мови потребує використання різноманітних видів наочності, методик та підходів. І

їх постійне практичне використання є складовою мотивації навчального процесу.

Дослідження проблеми процесу інтенсифікації навчання англійської мови привернуло увагу таких викладачів та методистів, як І. Матвієнко, І. Ключковська, Г. Китайгородська, А. Деркач, С. Моргунова, І. Луцик, Л. Туркіна та інших.

**Метою** дослідження є аналіз інтенсифікації процесу навчання англійської мови.

Згідно з метою дослідження, можна виокремити такі **завдання**:

- охарактеризувати процес інтенсифікації навчання англійської мови;
- розглянути можливість мотивації учнів старших класів до вивчення англійської мови;
- визначити роль вчителя під час підвищення продуктивності учнів на уроці англійської мови;
- виявити особливості використання аудіоматеріалів, а також відеоматеріалів, метою яких є збільшення продуктивності на уроці англійської мови;
- проаналізувати використання гри та подкасту для інтенсифікації процесу навчання англійської мови.

**Об'єктом** дослідження виступає процес інтенсифікації навчання англійської мови.

**Предметом** дослідження є інтенсифікація процесу навчання іноземної мови серед учнів старших класів закладів загальної середньої освіти.

**Методи** дослідження зумовлені метою, поставленими завданнями та фактичним матеріалом. Методами виступають емпіричний, а саме спостереження, що ґрунтується на історичному та порівняльному сприйнятті інтенсифікації навчання, метод аналізу і синтезу, що поглиблюється у виявленні різновидів процесу інтенсифікації, які є допомогою при підвищенні продуктивності учнів.

**Матеріалом дослідження** слугують праці таких методистів, як: І.М. Ключковська [35], С.В. Василик [35], І.В. Матвієнко [43], І. Луцик [41], О.О. Карпова [32], С.О. Моргунова [44], Л.В. Туркіна [50], О.С. Богайчук [20], А.С. Деркач [27] та інші.

**Наукова новизна** цього дослідження полягає в тому, що в ньому зроблено спробу виявити, проаналізувати та порівняти використання допоміжних різновидів інтенсифікації процесу навчання англійської мови.

**Теоретичне значення** дослідження зумовлене тим, що його результати є внеском у подальший розвиток практики дослідження інтенсифікації процесу навчання англійської мови.

**Практична цінність** результатів дослідження полягає в можливості використання даної теми - як теоретичних положень для лекційних та практичних занять із методики викладання англійської мови, а також для написання наукових робіт.

**Структура роботи.** Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаної наукової та довідкової літератури (63 джерела, серед яких 14 - англійською мовою).

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, актуальність та новизну роботи, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження, окреслено матеріал та використано методи, з'ясовано теоретичне та практичне значення добутих даних.

У першому розділі - **«Інтенсифікація процесу навчання іноземної мови: теоретичні засади вивчення»** - розглянуто поняття інтенсифікації, історичні дані, внесок у мотивацію учнів старших класів до вивчення англійської та роль вчителя при інтенсифікації процесу навчання англійської мови.

У другому розділі – **«Аналіз інструментів інтенсифікації навчання іноземної мови учнів старших класів закладів загальної середньої**

**освіти»** - виявлено та проаналізовано використання аудіо- та відеоматеріалу, подкастів та гри з метою збільшення продуктивності учнів під час вивчення англійської мови.

У загальних висновках викладено основні теоретичні та практичні результати дослідження, описано можливі перспективи подальшого розвитку обраної проблематики.

## РОЗДІЛ І. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ

### **1.1. Процес інтенсифікації навчання англійської мови в історичному аспекті**

Для успішного спілкування сучасному спеціалісту, окрім фонових історичних і культурних знань, уміння активно вживати потрібні лексичні та граматичні структури, необхідно досягти такого рівня володіння іноземною мовою, який дає змогу гнучко реагувати на непередбачувані зміни під час бесіди, швидко визначати адекватну лінію мовної поведінки, без помилок обирати конкретні мовні засоби [2, с. 15]. Педагогічна мета навчання будь-якої дисципліни безпосередньо впливає із соціальної мети й соціальної сутності навчання. Нові вимоги суспільства до освіти, точніше, до рівня освіченості та розвитку особистості, нові умови життя диктують потребу щодо змін методів викладання.

Методика викладання іноземної мови пройшла довгий шлях розвитку від реформи початку минулого століття до реформи сьогодення. Актуальність інтенсивного навчання іноземних мов доведена вже протягом довгого часу, але це питання не втрачає важливості. Поняття «інтенсивне навчання» взагалі означає те, що учень приділяє навчанню багато годин на день протягом короткого періоду часу. Однак у цьому розумінні інтенсивного навчання криється багато невизначеного, наприклад, яким сферам іноземної мови треба приділяти увагу, а якими нехтувати; скільки часу краще вивчати певні аспекти; як саме вивчати ці аспекти тощо.

Метод інтенсивного навчання за допомогою занурення було розроблено наприкінці 1970-х - на початку 1980-х років минулого століття на основі концепції Г. Лозанова та Г. Китайгородської. Цей метод передбачав активізацію особистого й колективного запровадження навчального

матеріалу та практики оволодіння ним у різних комунікативних ситуаціях, мобілізацію прихованих психологічних резервів. Однак і цей метод мав невирішені й дискусійні аспекти, оскільки він не передбачав самостійну домашню роботу, систему тренувальних вправ, що виробляють мовний автоматизм. Частково ідеї Г. Лозанова та Г. Китайгородської були використані під час розробки інших методів інтенсивного навчання мов. Зазвичай такий метод означає, що традиційна програма курсу скорочена, у ній залишено тільки найважливіші (на думку розробників) базові чи деякі найчастотніші теми. Щодо англійської мови, то розробники можуть назвати курс інтенсивним, якщо, наприклад, він включає граматику в скороченому стислому вигляді. Інший курс можна назвати інтенсивним, якщо його метою є підготовка учня за якоюсь невеликою темою, наприклад, проведення бізнес-презентації та спілкування на цю тему [33, с. 65]. Значний внесок у розвиток інтенсивного методу навчання було зроблено О. Вербицьким, О. Леонтьєвим, О. Матюшкіним та Т. Кудрявцевим.

Докорінні зрушення в підході до навчання іноземної мови пов'язані з виникненням соціальної потреби в практичному, часом утилітарному володінні іноземною мовою. Першочерговим завданням для фахівців усіх напрямів діяльності (зазвичай за винятком саме філологів) стало формування мовленнєвих дій, мовленнєвих умінь, мовленнєвої поведінки, а не вивчення системи мови. Поява методів викладання, що орієнтовані на досягнення практичних результатів, було детерміновано новими психологічними й лінгвістичними теоріями (Дж. Уотсон, Л. Блумфілд, Е. Торндайк, К. Коффка). Однак поряд із виникненням нових методів граматико-перекладний метод, який часто називають «традиційним», продовжував домінувати у наших вищих навчальних закладах. Його «кроки» можна знайти й сьогодні в програмах із викладання нерідних мов і підручниках, що видаються, хоча, вочевидь, уже доведено, що навіть багаторічне навчання в межах цього методу не формує комунікативної компетентності.



Завдання навчити учнів швидко оволодіти вміннями та навичками для отримання достатньої комунікативної компетентності намагалися вирішити представники суто аудіолінгвального й аудіовізуального інтенсивних методів навчання. Проте психологами, лінгвістами та викладачами іноземних мов були виявлені недоліки цих методів. Вони зводяться до такого: для аудіолінгвального напряму характерне надмірне захоплення суто механічними вправами; мала кількість мовленнєвих вправ; недооцінка ролі рідної мови й індивідуальних особливостей тих, хто навчається; невиправданий розрив у навчанні усного й письмового володіння іноземною мовою.

Для прибічників аудіовізуального методу притаманне знову-таки виключення рідної мови, семантизація мовленнєвого матеріалу тільки за допомогою зорового уявлення, відрив навчання усного мовлення від навчання читання й письма. Незважаючи на це, такі принципові положення обох напрямів, як пріоритет усного мовлення та відбір базисних моделей і мовленнєвих зразків, а також принципи ситуативності й глобальності навчання в аудіовізуальному методі, безсумнівно, позитивно вплинули на подальший розвиток методики викладання іноземних мов.

Визначальним в інтенсивному методі стає не заучування лексики та граматичних правил, а реалізація мовних потреб тих, хто навчається, здійснення ними власних комунікативних намірів. При такому підході особливої гостроти набувають проблеми мотивації навчання. Мотивація - це те, що виділяється сьогодні методистами й лінгвістами всього світу як необхідна передумова та умова успішного оволодіння мовою.

Низка напрямів сучасної психологічної й педагогічної теорії визначає процес навчання як взаємно опосередковану активність викладача і того, хто навчається. Соціальною проблемою сучасної педагогічної психології стає проблема діалогу в навчанні чи проблема педагогічного спілкування (О. Бодалєв, В. Ляудис, Л. Петровська та ін.). Зростає інтерес до групових і

колективних форм пізнавальної діяльності. Визначилась також тенденція переходу від інформативних до так званих активних форм і методів навчання з включенням елементів проблемності, дослідницького пошуку, на відміну від жорстких засобів управління навчально-виховним процесом, на користь розвивальних, активізувальних, інтенсивних, ігрових (О. Вербицький, О. Леонтєв, О. Матюшкін, Т. Кудрявцев).

З метою інтенсивного вивчення іноземної мови учні повинні оволодіти певними групами комунікативних стратегій. Стратегії діляться на групи й мають певні правила. Перше правило базується на дотриманні загальних вимог на організаційно-комунікативному рівні та передбачає знання структури процесу спілкування й допустимої тематики. Друге правило передбачає знання стратегій, які дають змогу вживати різні мовні засоби (у тому числі формули спілкування) та відповідають поставленим комунікативним завданням. Кожна з комунікативних стратегій має відповідне лінгвістичне оформлення, яке викладач іноземної мови повинен практично закріплювати на заняттях [43, с. 16].

Якість освіти визначається станом і результативністю процесу викладання, його відповідністю вимогам і очікуванням суспільства. Воно обов'язково включає соціальний складник, який передбачає інтелектуальний розвиток того, хто навчається, і його мотивацію до постійного самостійного вдосконалення. Значну роль у підвищенні якості освіти у закладах загальної середньої освіти відіграє використання комп'ютерних технологій [22, с. 8].

Інтенсивне використання інтерактивних методів навчання вже показало свій позитивний вплив на спрямованість цілей і змісту середньої освіти у сфері вивчення іноземних мов. Використання мультимедійних технологій дає викладачам можливість позбутися традиційних рутинних методів діяльності, креативно пояснювати навчальний матеріал і відпрацьовувати вміння та навички. Методично правильне використання інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу змінити сам процес

навчання, перенести акцент із простого заучування на пізнання в процесі реалізації власних умінь і навичок [35, с. 9].

Можливе створення віртуального мультимедійного середовища навчання інтенсивної іншомовної комунікації за допомогою таких засобів:

- віртуальна медіатека з мультимедійними курсами навчання;
- віртуальна фонотека з аутентичними аудіоматеріалами іноземною мовою;
- віртуальна відеотека іноземною мовою;
- віртуальна довідкова система, що може включати багатомовні словники, лексико-граматичні довідники, мультимедійні енциклопедії;
- віртуальна бібліотека електронних посібників, методичних розробок тощо;
- мережа супутникового та локального телебачення [18].

Велику роль в інтенсифікації навчання англійської мови відіграє презентація. Поняття «презентація» стало об'єктом наукового дослідження у сфері педагогіки відносно недавно. У соціальних науках це поняття вже давно відомо, ним користуються в такий спосіб надання інформації, який не тільки дає нові знання, а й має на меті викликати довіру до них, утілити у власні переконання та вплинути на подальшу поведінку індивіда. Відомо, що презентація має на меті надання певної інформації [20, с. 20-21].

Інформація обов'язково повинна мати певний смисл. Як відомо, смисл оформлюється у свідомості людини у вигляді слів, образів і відчуттів. Людина здатна створювати новий смисл за допомогою семантики, тому Р. Мартинова пропонує називати смисловою інформацію семантичною. Як указує фахівець, під час передачі семантичної інформації повинно існувати так зване «узгодження» між джерелом і приймачем сигналів смислового змісту у вигляді слів, фраз, граматичних і фразеологічних зворотів, які загальнозрозумілі, у достатніх для всіх сторін якості й обсязі [43, с. 12-13].

Це означає, що передача та прийом інформації можливі тільки за умови її лінгвістичної доступності. Інформація в різних обставинах (професійних, побутових, різних видах спілкування) доступна по-різному.

Згідно з дослідженнями науковців, в основі процесу засвоєння знань лежить повторення певного обсягу нової інформації. Саме повторення за правильної організації зумовлює поглиблене засвоєння матеріалу. Чим робота стосовно повторення активніша та осмислена, тим міцніше засвоюється матеріал. Отже, багаторазове повторення навчального матеріалу перетворює поверхові знання в міцні. Але набуття міцних знань ще не достатнє для утворення практичних знань і навичок.

Засвоєння презентаційного іншомовного матеріалу будується на основі системно-комунікативного методу та відбувається в три етапи. На першому етапі окремий лексичний або граматичний матеріал повторюється в різних режимах в усній і письмовій формах доти, доки в учнів установляться відповідні знання. Фахівці наводять розрахунки середньої необхідної кількості повторень. Показником засвоєння окремих мовних одиниць є здатність студента відтворити матеріал у тому вигляді, в якому його презентували, рідною мовою під час його сприйняття іноземною (рецептивні знання) та іноземною мовою в разі його сприйняття рідною (репродуктивні знання). Якщо наступний етап активізації матеріалу не почнеться через кілька годин, почнеться його забуття [43, с. 40].

На другому етапі той же матеріал презентується у вигляді словосполучень та окремих речень для його багаторазового повторення в різних режимах у різному мовному оточенні й у різних формах. Ознакою сформованості навичок є здатність кожного студента вимовити лексеми або граматичні структури в комбінації з тими, що вивчались раніше, на рівні словосполучень і речень у темпі звичайної мови та без помилок рідною й іноземною мовами (рецептивні та репродуктивні навички). Однак швидка й безпомилкова репродукція словосполучень і речень у межах вивченого

іншомовного матеріалу ще тільки слугує міцною базою для розвитку мовленнєвої діяльності [48, с. 53].

На третьому етапі розвиваються вміння використовувати іншомовний матеріал, що вивчається, комплексно в усіх видах мовленнєвої діяльності. Отже, на цьому етапі іншомовний матеріал використовується не в заучених текстах, а у вільному смислового викладі.

У більшості провідних англійських шкіл світу, у тому числі Оксфордської, Кембриджської та Лондонської шкіл, використовується комунікативний підхід. Такий підхід має на меті інтегрований розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, письмо, аудіювання, мовлення) для досягнення комунікативних цілей, іншими словами, оволодіння засобами спілкування спрямоване на практичне застосування їх у процесі говоріння.

В методиці таких шкіл, хоча вони працюють по всьому світу й видають загальнодержавні підручники, також є недоліки. У них часто комунікативність підміняється наданням інформації, тобто фактичним матеріалом. Наприклад, яке з наукових досягнень ви б узяли в давні часи; розкажіть про відомого актора/спортсмена; які видатні місця у Великій Британії ви б порадили відвідати (розповідь на 3-5 хвилин); або назвіть вимоги до працівників вашої майбутньої фірми; сформулюйте девіз майбутнього підприємства (протягом декількох хвилин). Це орієнтація, по-перше, на пам'ять, по-друге, на вміння красномовно подати вивчений матеріал, але це не спілкування. Це завчений монолог, дуже часто складений учителем, який ніяк не стосується думок чи поглядів того, хто навчається, а результат репетирування певних тем. Дуже часто такі теми навіть викликають власне роздратування, наприклад: «Що ви будете робити в останній день світу?», тощо.

Основними прийомами інтенсивного навчання іноземної мови є рольові/ділові ігри, ситуаційні завдання, які є засобами спілкування (фонетичним, лексичним, граматичним). Особливу увагу методисти

приділяють рольовим іграм. «Рольова гра - це умовне відтворення її учасниками справжньої практичної діяльності людей, створення умов реального спілкування» [7, с. 52].

Рольова/ділова гра мотивує розумову діяльність, навчає формулювати мету й кінцевий результат діяльності, що корисно для професійної діяльності загалом. Тут дуже важливим є принцип інтерактивності, оскільки в умовах групової взаємодії відбувається створення спільного мовного фонду в межах цієї сфери спілкування, тому підвищується не тільки мотивація, а й успішність оволодіння інформацією та закріплення мовних навичок.

Уже давно обмежено використання рідної мови під час навчання іноземної, що визнано раціональним. Але багато викладачів відзначають, що вивчити іноземну мову чи навчити цієї мови інших без використання рідної мови неможливо, оскільки не всі лексичні одиниці можна зобразити на малюнках, під час пояснення значення слів іноземною мовою можуть виникати нові незнайомі слова, а в процесі викладання іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі від студентів вимагається чітке знання термінів як іноземною мовою, так і рідною [24, с. 28].

Також корисним є використання рідної мови під час вивчення граматики, оскільки тільки вивчення кліше-речень у різних іншомовних граматичних часах не гарантує розуміння особливостей граматичних часів іноземної в порівнянні з рідною мовою (граматичні часи української та російської мов дуже відрізняються від часів германських і романських мов), не говорячи про модальні дієслова, інфінітив, прикметник і герундій та їх звороти.

Говорячи про інтенсивну комунікативну спрямованість навчання, не треба забувати прості граматичні й лексичні тренувальні вправи, переклад окремих фраз чи речень, оскільки такі завдання допомагають автоматизувати використання певних шаблонів, конструкцій. Треба також відпрацьовувати окремі речення, ситуації, уривки інформації (заучування зразків діалогів і

монологічних висловлювань) тощо. Як уже давно відомо, відпрацьовувати та повторювати вже вивчений матеріал після його засвоєння дуже зручно за допомогою різноманітних вправ і міні-тестів.

Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, надмірність інформації та різного роду перевантаження, прискорення ритму життя в суспільстві, гострий дефіцит часу - така специфіка останніх десятиліть. При цьому потреба у вивченні іноземних мов, передусім англійської, неймовірно зростає. Зараз неможливо уявити практичне оволодіння англійською без інтенсивного методу навчання. Інтенсивне навчання осмислюється багатьма спеціалістами як оптимальний засіб реалізації тенденції науково-технічного прогресу. Відображуючи основні соціальні вимоги, він пропонує реалістичний і послідовний шлях до оволодіння іншомовним спілкуванням. Результат навчання - комунікативна компетентність студентів, здатність активно і творчо брати участь у спілкуванні іноземною мовою [27].

Виняткового значення та поширеності у світі вже набув метод дистанційного навчання, який також можна зарахувати до інтенсивного. Цей інноваційний напрям зумовлений високим рівнем розвитку сучасних інформаційних технологій. Водночас, говорячи про інтенсивну комунікативну спрямованість навчання, не треба забувати прості граматичні та лексичні тренувальні вправи, переклад окремих фраз чи речень, оскільки такі завдання допомагають автоматизувати використання певних шаблонів, конструкцій. Треба також відпрацьовувати окремі речення, ситуації, уривки інформації (заучування зразків діалогів і монологічних висловлювань) тощо.

Наукове обґрунтування інноваційних методів виходить далеко за методичні межі, широко послуговуючись дослідженнями психології, а саме різних її галузей. Особливе місце посідає вирішення соціально-психологічних проблем: оволодіння навичками іншомовного спілкування, дослідження впливу групових процесів на успішність навчання, розвиток особистості в колективній навчальній взаємодії. Усі ці проблеми, а також

роль викладача як особистості, розуміння самими учнями необхідності володіння іноземними мовами потребують подальшого вивчення та впровадження нових методів навчання як з боку педагогів-теоретиків, так і з боку викладачів-практиків, а також психологів.

## **1.2. Мотивація учнів старших класів до вивчення англійської мови**

У зв'язку з реформуванням і модернізацією системи інноваційної освіти в Україні навчання іноземної мови у школі, виникла необхідність в оновленні змісту і цілей навчання предмета, переходу в навчанні від традиційного накопичення знань до вмотивованого засвоєння навчальної інформації та вмінь реалізувати здобуті знання у практичній діяльності.

Пошук і добір різноманітних методів навчання іноземної мови в старшій школі мають відповідати психолого-віковим особливостям і фізіологічним можливостям учнів, враховувати потреби та інтереси дітей цієї вікової категорії, а також активізувати комунікативну, пізнавальну і творчу діяльність учнів старших класів. Тому питання, як допомогти дитині школи якомога скоріше перебороти мовний бар'єр та привити їй любов до іноземної мови, є актуальним і не до кінця вирішеним.

Вчителі іноземної мови, які працюють в школі, відчують високу потребу в удосконаленні комунікативної методики викладання іноземної мови, у формуванні інтересів та мотивів до вивчення іноземної мови, створенні широких можливостей для комунікативної спрямованості навчальної діяльності школярів.

Орієнтація до особового розвитку школярів сьогодні диктує деякі специфічні вимоги до навчання, і, оскільки вигідне взаєморозуміння не завжди досягається між учителем і учнем, це спонукає досить широке коло проблем. Одна з таких проблем - це неготовність старшекласників до нових вимог. Зрозуміло, коріння цієї проблеми переходується в більш ранній



шкільній підготовці, коли відношення до англійської формувалося, як до неосновного предмета, завдання по якому можна готувати за бажанням (або не готувати).

Школа забезпечує безперервність процесу навчання іноземної мови ще у всьому курсі середньої школи, сформувати базові навички і вміння, потрібні для подальшого розвитку комунікативної компетенції в основній і в старшій школі. Вона спонукає виховування комунікативних потреб у пізнанні інших країн і народів. Засобом спілкування вдома, у школі, серед однолітків є рідна мова. А це означає, що процес навчання іноземної мови у школі є важливим вмотивовувати, оскільки без мотиву жоден вид діяльності не буде успішним. Тому мотивація виступає вихідним психологічним чинником вдалого оволодіння школярами іноземною мовою.

Вчителю необхідно організувати навчальний процес таким чином, щоб у учнів було постійне бажання вивчати іноземну мову. Старшокласників може мотивувати акцент на сучасності. Презентація іншомовних мемів, проекти відносно них. Можливе також використання проектів у вигляді зйомок коротких відео на тему відповідну урокові та інше. Навчальна мотивація школярів залежить від наявності й рівня розвитку в них інтересів до навчального процесу [32, с. 54].

Важливо підбирати принадливий матеріал, що найбільш цікавить дітей такого віку. Також потрібно підбирати факти, що пов'язані з їх власним життям, зі справами близьких і знайомих людей. Підвищенню мотивації сприяє різновидність навчальної діяльності, використання колориту вправ, аудіо та відео матеріалів. Школярі із задоволенням слухають іншомовні слова, таким чином вони навчаються сприймати «живе» мовлення іноземця, що значно відрізняється від іноземного мовлення українця.

Головним є не втратити початкову мотивацію, а навпаки, всіляко підсилювати її. Цього можна досягати двома способами. Перший спосіб - бачити успіхи і не помічати невдачі. Адже невдача веде до розчарування -

розчарування веде до браку мотивації - брак мотивації веде до прямої відмови зробити ще одну спробу. І навпаки, успіх веде до перемоги - перемога веде до мотивації - мотивація веде до бажання перемагати - і до нових успіхів.

Другий спосіб - «навчати, граючись» або «граючись, навчати». «Гра є одним із притаманних виявів дитячої природи, що має велике значення у формуванні особистості людини», стверджував Ж.Ж.Руссо. Гра у навчальному процесі створює мотивацію, збуджує інтерес, розвиває комунікативні навички. Під час гри учень позасвідомо, без напруги, засвоює і закріплює надзвичайно багато матеріалу. Гра є мотивацією незалежно від віку учня, різниці в рівнях, які вивчаються.

Результати крайніх досліджень психологів і методистів засвідчують, що застосування педагогічної технології використання дидактичної гри у процесі навчання активізує навчально-пізнавальну діяльність школярів, сприяє розвитку творчого мислення, умотивовує навчальну діяльність [29, с. 54].

Учні пізнають оточуючий світ у процесі навчальної діяльності й, зокрема, у дидактичній грі. Частіше вони надають перевагу грі за ролями, у процесі якої вони обирають поведінку (у тому числі й мовленнєву) певного персонажа чи уявної особи. Часте використання діалогів на уроці англійської мови переносить учня в реальність спілкування та сприяє швидкому іншомовному мисленню. Гра має стати невід'ємним компонентом навчальної діяльності школярів. За рахунок емоційного насичення під час гри, мозок старшокласника краще запам'ятовує подану вчителем іншомовну інформацію. Гра викликає емоційні переживання в учнів та супроводжується відчуттям задоволення, радості, інтересу. Досвід презентує нам, що той навчальний матеріал, який віднайшов емоційний відгук в учнів, запам'ятовується краще і міцніше.

За для розвитку індивідуальної позитивної мотивації в навчанні необхідно дотримуватись що найменше двох умов. Перша умова - новизна діяльності. Треба використовувати новітні навчально-методичні комплекси з абсолютно модернізованим виглядом і типами завдань, з якими учні не стикалися раніше, стежити, щоб діяльність учнів на уроці і в позакласній роботі була принадливою і відповідала інтересам школярів. Більшість дітей люблять брати участь в дискусіях, рольових іграх та вирішувати інтелектуальні завдання.

Друга умова - наявність можливості для прояву самостійності. Самостійна робота учнів викликає різні внутрішні переживання і тим самим сприяє розвитку у них позитивної мотивації в навчанні. Також подібну мотивацію можна підняти за допомогою змагань. Тому можна проводити різні конкурси і змагання на основі теми, що вивчається. Важливо також розвивати і мотивацію колективних досягнень. Цього можна домогтися шляхом включення учнів в парну і групову роботу. Результат колективної діяльності залежить від готовності кожного члена колективу включити власні зусилля в досягнення загальної мети [30, с. 54].

Вивчення іноземної мови нерозривно пов'язане з культурою народу, так як мова і культура мовлення тотожні. Навчальна програма школи передбачає обов'язкове ознайомлення учнів з основними національними традиціями, звичаями та реаліями країн, мова яких вивчається. Для формування країнознавчої мотивації дітям пропонується організувати листування, обмін листівками, фотографіями з однолітками із англomовних країн. Ввести дитину у світ культури іноземної країни, мову якої вивчають, - найважливіше завдання вчителя. І найголовніше у процесі навчання іноземної мови пам'ятати, що, приходячи на уроки, учень має почуватися, немов він потрапив в іншу країну.

Не менш важливим є оформлення кабінету іноземної мови. Окрім звичайної наочності, тут є символіка та прапор країни, фотографії визначних

місць, портрети відомих англійських письменників. Тобто, усі характерні реалії країн, мову яких вивчають діти, повинні бути присутні, щоб стимулювати інтерес до культури та традицій, і тим самим - до мови.

Дітям усякого шкільного віку спочатку важко сприймати правила, пояснення, абстрактні розмови про закони мови від теми до теми. Тому завдання вчителя - спробувати зробити уроки цікавими і динамічними. Тоді мотивація старшокласника зростає. На рівень активності учнів корисно впливає і емоційність навчально-виховного процесу та створення доброзичливої атмосфери в процесі навчання. Вивчення англійської мови за допомогою пісень, віршів, римівок, широке використання вербальних та невербальних опор веде не тільки до підтримки мотивації, але й до підвищення зацікавленості до предмета і, що є достатньо важливим, до розвитку позитивної самоконцепції та її покращення в процесі навчання.

Як відомо, урок іноземної мови у школі обов'язково має бути оснащений унаочненням. У зв'язку з цим будь-яке дидактично доцільне і методично виправдане використання предметного або картинного унаочнення, яке методично доцільно супроводжує певну іншомовну лексичну одиницю (слово, словосполучення), зв'язне мікрровисловлювання тощо є ефективним засобом впливу на пам'ять і процес усвідомлення значення такої одиниці. Психологами доведено, що в учнів школи переважає мимовільна увага, тому недоцільно у навчанні повною мірою розраховувати лише на довільну увагу, яка вимагає значних волевих зусиль [38, с. 65].

Багато сенсу на уроках іноземної мови треба приділяти використанню яскравого наочного матеріалу, що підвищує ритм заняття, підвищує інтерес, тобто безпосередньо впливає на мотивацію учіння.

Для того, щоб викликати інтерес в учнів до вивчення іноземної мови, можна використовувати цікаві і результативні форми та методи навчання. Одним із засобів формування стійких пізнавальних інтересів і мотивів є застосування в навчальному і виховному процесі інформаційних технологій,

що дозволяє не тільки скоротити час на засвоєння матеріалу, підвищити глибину і міцність знань, зняти напругу, індивідуалізувати і диференціювати процес навчання, стимулювати пізнавальну активність і самостійність, розвиток творчих здібностей учнів, а й прищеплює навички дослідницької діяльності, формує пізнавальні і розвиваючі мотиви.

Впроваджуючи сучасні досягнення сфери інформаційних технологій в освіту дозволяють полегшити працю вчителя, підвищити мотивацію учнів до навчання, оптимізувати ефективність і якість навчального процесу. Так, використання комп'ютера та мобільних додатків дозволяє створювати інформаційне середовище, що умотивовує учнів до вивчення іноземної мови, дає можливість утриманню інтересу та активності школярів на необхідному рівні протягом всього періоду навчання. На уроках треба поєднувати новітні технології викладання з класичними.

Пояснення нового граматичного матеріалу обов'язково вимагає багато ілюстративності, яка на звичайній дошці не така якісна, як зображення на екрані, а їх виконання кожного разу забиратиме багато часу. При цьому про швидку зміну малюнків взагалі не може бути мови. Звільнившись від роботи на дошці, вчитель зосереджується виключно на викладанні предмета і діалозі з учнями. Найбільш доцільно використовувати мультимедійні технології на уроках, які вимагають від учителя максимального використання наочності, а від учня стійкої уваги. Під час або після перегляду презентації можна повертатися до деяких слайдів стільки разів, скільки виникатиме в цьому потреба. Наприклад, при повторенні вивченого матеріалу або при виконанні вправ використання інформаційних технологій є одним із ефективних засобів підвищення мотивації і індивідуалізації навчальної діяльності дитини, розвитку її творчих здібностей та створення сприятливого емоційного фону.

Відомо, що однією з основних методичних інновацій є інтерактивні методи навчання. Слово «інтерактив» прийшло до нас із англійської мови «interact». «Inter» - це «взаємний», «act» - діяти. Інтерактивне навчання - це

навчання, основане на діалогічному мовленні, в ході якого здійснюється взаємодія вчитель-учень, при цьому вони - рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання і не відчувається домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. В таких умовах учні швидше привчаються бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обґрунтовані самостійні рішення [6, с. 87].

Метою інтерактивного навчання є - створити комфортні умови, за яких кожен учень старших класів закладу загальної середньої освіти відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам освітній процес. Потрібно пам'ятати, що суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес повинен бути постійно наповнений динамічною взаємодією учнів. Це базується на співпраці, взаємонавчанні: вчитель - учень, учень - учень. Застосування інтерактивного навчання відбувається шляхом використання фронтальних та кооперативних форм організації навчальної діяльності учнів, інтерактивних ігор та методів, що сприяють навчанню вміння дискутувати. Найбільш уживаними стали:

- при фронтальній формі роботи такі технології: мікрофон, «мозковий штурм», ажурна пилка, «незакінчене речення»;
- при кооперативній формі: робота в парах («Обличчя до обличчя», «Один - удвох - усі разом»), робота в малих групах, акваріум;
- інтерактивні ігри: «Рольова гра», «Драматизація», «Спрощене судове слухання»;
- технології навчання у дискусії: метод «Прес», «Обери позицію» [3, с. 18].

Процес навчання - це не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи дитини та її власної активної участі в цьому процесі. Пояснення й демонстрування майже не дадуть справжніх стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою інтерактивного навчання. Поряд з інтерактивними технологіями

значну увагу приділяємо використанню проектної діяльності під час вивчення іноземної мови. Робота над навчальним проектом - це практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахуванням його ж інтересів. Метод проектів завжди зорієнтований на самостійну діяльність - індивідуальну, парну, групову, - якою учні займаються протягом визначеного часу [6].

Зацікавленість вибором теми та процесом роботи над проектом підвищує мотивацію учнів та їх інтерес до вивчення мови. Метод проектів перетворює уроки англійської мови в дискусійний клуб, в якому вирішуються практично значимі і доступні для учнів проблеми з урахуванням особливостей культури країни. В основі проекту повинна лежати проблема. Щоб її вирішити, учням потрібно не лише знання англійської мови, але й володіння великим обсягом різноманітних предметних знань, необхідних і достатніх для вирішення даної проблеми. Крім того, учні старших класів закладів загальної середньої освіти повинні володіти певними інтелектуальними, творчими, комунікативними вміннями.

Вибір тематики проектів у різних ситуаціях може бути відмінним. У курсі англійської мови метод проектів використовується в рамках програмного матеріалу практично з будь-якої теми. Головне - це сформулювати проблему, над якою учні будуть працювати під час роботи над поданою темою. Проектна діяльність включає в себе творче мислення учнів. Проектом може бути не лише написання доповідей та рефератів, а й підготовка театрального міні-виступу, озвучування мультиків та звичайних фільмів, зйомка короткометражки, або ж участь в онлайн-проектах. Для участі в такій проектній роботі потрібно готуватися групами та завчасно. У навчанні англійської мови метод проектів надає можливість учням використовувати мову в ситуаціях реального повсякденного життя, що сприяє кращому засвоєнню та закріпленню знань іноземної мови, розвитку їх творчих здібностей.

Варто зазначити, що великий потенціал несе в собі особистість учителя. Безперечно, особисті якості вчителя, його ерудиція забезпечують мотивацію навчання. Учень має бачити на уроці закоханість учителя в мову, яку викладає, має відчувати повагу до народу - носія мови, історії і звичаїв країни мови. Учні довго пам'ятають того вчителя, який вмів використовувати допитливість і наполегливість дітей, бо вона задовольняється лише в радісній комунікативній атмосфері взаємодії учнів і вчителя, який зумів навчити їх долати труднощі, що з'являються в різних життєвих ситуаціях, тобто виховав у них наполегливість, волю, старанність, навчив самостійно орієнтуватись у сучасному житті.

З певністю можна стверджувати, що сприятиме всебічному розвитку учня те, як саме, на кожному уроці, вчитель буде зацікавлювати їх до вивчення англійської мови, такий і буде кінцевий результат. І якщо вчитель не викличе інтересу в учня з перших днів, то ця дитина назавжди залишиться байдужою до вивчення іноземної мови. Вчитель досягне «перемоги» лише тоді на своїх уроках, коли зрозуміє, що учням подобається все нове і цікаве. Ми, вчителі, повинні пам'ятати, що одна й та ж модель проведення уроків не дає можливості дітям розкрити себе повністю, зупиняє розвиток творчого потенціалу навчання [15].

У практичній діяльності треба намагатися реалізувати наступність викладання мови, захоплювати учнів старших класів різноманітними іграми, онлайн та офлайн додатками, що стимулюють мовну діяльність учнів, пов'язувати матеріал уроку з безпосереднім життям учнів, їх оточенням, при цьому використовувати проблемні ситуації, рольові ігри, елементи інтерактивного навчання. Наведемо приклад використання деяких видів інтерактивних технологій навчання на різних етапах уроку. Так, робота в парах ефективна на початкових етапах навчання у малих групах. Вона дає учням можливість поміркувати, обмінятися ідеями з партнером, і лише потім озвучити свої думки перед класом. Робота в парах допомагає досягти



дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань. Взаємодіючи з класом протягом всіх уроків, забезпечуємо сприятливі умови навчання учнів застосовуючи групові та індивідуальні форми роботи.

Для формування мотивації навчання англійської мови в школі необхідно, щоб урок носив творчий характер, щоб учитель постійно знаходився в пошуку музи, вивчав найкраще в досвіді передових педагогів і сам знаходив більш ефективні методичні прийоми, які б розвивали мотивацію до навчання. Навчаючи, слід постійно підтримувати інтерес учнів до вивчення предмета, оскільки пізнавальний інтерес - це стимул, який сприяє підвищенню активності, удосконаленню вмінь і навичок учнів [12, с. 43].

У процесі формування мотивації слід враховувати вікові особливості школярів, а також те, які завдання підходять до того чи іншого віку, і які особливості мотивації необхідно сформувати до кінця середнього чи старшого шкільного віку, щоб підготувати школяра до вирішення завдань слідуєчого етапу розвитку його особистості. Лише на основі цього доцільно вибирати форми сучасного навчання.

### **1.3. Підвищення продуктивності на уроці англійської мови. Роль вчителя**

Навчальний процес з іноземної мови у середній загальноосвітній школі поділяється на три ступені: початковий - 1-4 класи, середній - 5-9 класи та старший - 10-12 класи.

Виділення цих етапів пов'язане з необхідністю групового оволодіння іншомовною діяльністю. Успішне навчання іноземної мови залежить від урахування психолого-педагогічних характеристик учнів, що зумовлює використання методично раціональних прийомів, форм та засобів навчання.

За С. Ніколаєвою, від рівня сформованості слуховимовних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також розвитку вмінь аудіювання, говоріння, читання та письма, які визначені у програмі, залежить подальший успіх в оволодінні учнями мовою як засобом іншомовного спілкування [42].

Відзначимо, що не лише стиль роботи вчителя, але й його людські якості можуть сприяти або творити опір виявленню міжособистісних відносин. Старшокласники мають певні вимоги до поведінки вчителя:

- 1) можливість легко йти на контакт, вміння вільно та спокійно спілкуватися з дітьми;
- 2) демократичний стиль керування, метою якого є повага до особистості кожного учня з необхідною вимогливістю;
- 3) розуміння, терпимість, різноманітність поглядів та сучасність, чуйність, здатність до співпереживання.

Педагогові важливо мати високий рівень розвитку творчого потенціалу, широкий кругозір, поглиблені знання з психології дитини, розвинену рефлексію та апатію, володіти досконалыми вміннями у сфері організаційної та комунікативної діяльності. Своє спілкування з учнями вчителю краще будувати на основі дружньої прихильності, бути прикладом для дітей у дотриманні законів та обрядів колективу, до самої форми його життєдіяльності. Учні надають перевагу бачинню та відчуттю спорідненості між своєю діяльністю та діяльністю педагога.

С. Макаренко стверджував, що кожному вчителю, який добре підготовлений та виявляє старанність, буде дано досягнути педагогічної майстерності та проявити творчість.

На думку старшокласників, ідеальний учитель це той, який творчо реалізує свої педагогічні здібності, розвиває та укріплює свій внутрішній потяг до самовдосконалення, вбачає сенс не тільки в самостійному творчому пошуку, а й в колективному, разом з учнями.

Вчитель є другом для своїх вихованців, людиною, яка запросто здатна жартувати, грати з ними і постійно цікавитися їх діяльністю у колективі. Успішність організації, як початкового ступеня навчання, так і середнього і старшого, залежить від урахування психофізіологічних та психологічних особливостей учнів.

Одне з основних завдань освіти – зробити людину творчо розвинутою особистістю. Пріоритетом для особистості стає основа філософії та ідеологія навчання, виховання, центральна цінність орієнтації як вчителя, так і обдарованого учня.

Навчаючи іноземної мови як засобу спілкування, треба приділити велику увагу формуванню, поряд із зоровим, слухового сприймання, особливо на початку навчання, коли створюється основа володіння іноземною мовою. У цей період учні здатні сприймати значну кількість матеріалу, засвоєння якого взагалі потребує чимало часу та зусиль. Важливо знати, що сприйняття мовлення ґрунтується не лише на сенсорних, але й на моторних компонентах. Це означає, що формування бази сприймання іноземної мови потребує функціонування мовленнєворухових подразників. То ж навчання сприймання іншомовного мовлення повинно бути тісно пов'язане з повторенням, відтворенням матеріалу, який необхідно засвоїти.

Для навчання іноземної мови важливим є мовленнєва пам'ять. Мовленнєва пам'ять школяра пов'язана з процесами осмислення, систематизації, встановлення логічних зв'язків, тому для цілеспрямованої роботи пам'яті важливим фактором є осмисленість, розуміння діяльності, яка виконується [47, с. 76].

Робота пам'яті базується на процесах запам'ятовування: довільного та мимовільного. Мимовільне запам'ятовування є генетично первинним і займає вагоме місце у навчанні учнів. Як виділяють психологи, мимовільне запам'ятовування буде ефективнішим за умови змістовності, осмисленості діяльності, що виконується. В. Волошина вважає, що в структурі пам'яті

учня мимовільне запам'ятовування поєднується з довільним. Згідно з результатами психологічних досліджень учні можуть витримувати великі навантаження на механічну пам'ять, яка при цілеспрямованій діяльності може бути цілком продуктивною [47].

Процвітання роботи пам'яті залежить від емоцій, отже у навчанні іноземної мови необхідно враховувати потреби учнів, їх інтереси, життєвий досвід, що підвищує їх емоційний тонус, стимулює до активної роботи. Відомо, що позитивний емоційний стан учнів, як правило, добре впливає на процеси засвоєння навчального матеріалу. Важливим чинником у процесі навчання є увага на уроці, від якої залежить результат навчальної діяльності. А саме вихідним моментом у вивченні іноземної мови є мимовільна увага.

Під час виховання та навчання відбувається процес розвитку довільної уваги, передбачається застосування вольових зусиль для вирішення конкретних завдань та досягнення поставлених цілей. Мимовільна увага обумовлена зацікавленістю до предмета, до конкретної діяльності. Це означає, що навчальна функція має бути для учнів корисною та вмотивованою. Організація саме такої діяльності учнів на уроці дає можливість максимально використати потенціал мимовільної уваги, а також розвивати довільну. Серед характеристик уваги психологи визначають її стійкість, вибірковість та обсяг.

Кольоритом початкового періоду оволодіння мовою те, що тут по особливому діє навчальна (пізнавальна) мотивація. На початковому ступені набирають силу закони забування, які активно діють, коли учні вже вивчили значний матеріал і продовжує своє накопичення новий. Все, що повторюється - нове і воно не вступає в протиріччя зі старим. І хоча сильний вплив на цьому ступені має рідна мова, міжмовна інтерференція має невелике проявлення.

При навчанні спілкування іноземною мовою необхідно враховувати досвід соціальної комунікації учнів та розвиток психологічних механізмів.

Щодо рівня комунікативного розвитку учнів на рідній мові, то на цьому ступені має місце ускладнення усних та писемних висловлювань, збільшення їх обсягу. Підбір мовних засобів, манера формування та формулювання думки стають предметом усвідомлення учнів. Психологічні дослідження показують, що школярі цієї вікової групи схильні до самостійної творчої роботи, проте в переважній більшості випадків мовленнєва діяльність викликає деякі складності. Вказані характеристики цього рівня зумовлюють до дії методичні фактори. Це, насамперед, можливість інтенсифікувати навчальний процес.

По-перше, тут діє, крім пізнавальної мотивації, власне комунікативна. Учень енергійно залучає діалогічне та монологічне мовлення, розвиває фонетичні функції мовлення під час читання текстів.

По-друге, він добре переносить тренувальну роботу, охоче включається в гру, а ігрові прийоми створюють резерви для збільшення обсягу матеріалу.

Високу зацікавленість учнів цього ступеня викликає використання у навчанні літературних персонажів, або ж персонажів з улюбленого фільму. Ігрові ситуативні вправи з участю таких персонажів оживляють урок, викликають в учнів бажання спілкуватися з ними. Важко переоцінити роль зорової та слухової наочності у даному ступені. Правильне та доцільне її використання значно активізує роботу учнів на уроці. Найбільш широко застосовуються предмети, макети, діапозитиви, схеми, таблиці, роздавальний матеріал у вигляді фонограми різних типів. Аудіо-візуальні засоби навчання являються також ефективними. Поєднання різних прийомів роботи та вдале їх застосування є стимулюючим фактором активності. Успішною для даного ступеня є робота в парах, використання діалогів, інсценівок і таких прийомів навчання, які потребують рухової і проектної діяльності учнів.

Успішність процесу навчання, ефективність використання в ньому методів залежать і від матеріальних умов, тобто самих засобів навчання.

В науково-педагогічній літературі немає єдиного тлумачення поняття засобу навчання. Так І. Подласий дає таке визначення: «Засоби навчання - це матеріальний або ідеальний об'єкт, який «вміщений» між учителем та учнем і використаний для засвоєння досвіду пізнавальної та практичної діяльності» [9, с. 48]. М. Скаткін [17, с. 31] розглядає засоби навчання як «знаряддя праці учителя та учнів». Ю. Бабанський [52, с. 32] дає таке визначення: «Засобами навчання будемо називати всі об'єкти і процеси (матеріальні та матеріалізовані), які є джерелом навчальної інформації та інструментами (власне засобами) для засвоєння змісту навчального матеріалу, розвитку і виховання учнів». В цьому визначенні по суті містяться ознаки, за якими той чи інший об'єкт може бути віднесений до засобів навчання: «Засобом навчання виступає все те, що є по-перше, джерелом навчальної інформації, по-друге, засобом-інструментом, що допомагає учням засвоїти навчальний матеріал, а також інтенсифікувати працю учня та учителя».

Відмінність тлумачення понять засобу навчання і різноманіття об'єктів, що підпадають під це поняття, породжують природність і безліч типологій дидактичних засобів. В науці немає загальноприйнятої класифікації дидактичних засобів. У класифікації польського дидакта В. Оконя засоби навчання розташовані відповідно до наростання можливості замінювати дії учителя й автоматизувати дії учня [53].

Прості засоби. 1. Словесні: підручники, навчальні посібники і подібне  
2. Прості візуальні засоби: реальні предмети, моделі, картини і подібне.

Складні засоби. 1. Механічні візуальні пристрої: діаскоп, мікроскоп, проектор та інші. 2. Аудіальні засоби: плеєр, i-Pad. 3. Аудіовізуальні: звуковий фільм, телебачення, відео. 4. Засоби, які автоматизують процес навчання: лінгвістичні кабінети, комп'ютери, інформаційні системи, телекомунікаційні мережі.

Якщо необхідно здійснити перетворення якогось реального об'єкта вивчення, то дуже часто вчитель задовольняється візуально поданою

інформацією. Якщо об'єкт вивчення безпосередньо не наявний, то доводиться описувати його відповідними поняттями і категоріями. Отже, засоби навчання дають можливість описати об'єкт вивчення або одержати його заміник, виділити предмет вивчення і пред'явити його для засвоєння. Одними з таких засобів є підручник, слово вчителя, наочні засоби, подкасти, технічні засоби навчання, інформаційно комп'ютерні технології, роздатковий матеріал.

Звернемо увагу на такий засіб, як підручник, що являється особливою дидактичною системою, яка не тільки розкриває зміст навчання, а й є специфічною моделлю навчального процесу. Це дає означення, що підручник має двоєдину суть. З одного боку, для переважної більшості учнів він є джерелом знань, носієм змісту навчання, з іншого, він є тим засобом навчання, який володіє матеріальною формою, пов'язаною зі змістом навчання, з процесом засвоєння цього змісту. Д. Зуєв трактує підручник, як інформаційну модель, як своєрідний сценарій навчального процесу, який відображає теорію і методику процесу навчання [10].

Автор підручника, під час його розроблення, думає не тільки про те, щоб навчальний матеріал відповідав сучасному рівню і логіці цієї науки, а й про те, в яких навчальних ситуаціях, в яких формах навчальної роботи він буде реалізований у процесі навчання. Тому розкриття суті навчального матеріалу розпочинається з опису педагогічної дійсності, далі йде перехід до опису навчання на рівні явища, потім - на рівні сутності явища.

Глибоке знання фактології і суті самої науки є необхідною, але не достатньою умовою для того, щоб той чи інший автор або колектив авторів створили якісний підручник. Другою умовою стає глибоке знання закономірностей процесу навчання, також ґрунтовні знання з вікової та педагогічної психології. Третьою умовою є дидактичні основи засвоєння навчального матеріалу. Сукупність цих трьох умов і становить необхідну базу для створення якісного підручника. Усе це дає підставу стверджувати,

що створення підручника - це прерогатива добре підготованого колективу різних фахівців високої кваліфікації: представника фундаментальної науки, методиста, психолога, дидакта, учителя-практика.

Навчальні видання для учнів можна поділити на підручник, навчальний посібник, практикум.

Підручником вважається навчальне видання у вигляді книжки, яке вміщує систематичний виклад певної навчальної дисципліни, що відповідає навчальній програмі і затверджене офіційною інстанцією.

А ось навчальний посібник також є виданням, але таким яке частково доповнює підручник. Для посібника характерне нерівномірне охоплення навчальної програми.

Основні вимоги до підручника:

- підручник повинен розкривати предмет науки, даючи опис, пояснення, передбачення і прогнозування явищ, фактів, процесів, об'єктів;
- розкриття сутності предмета вивчення, рух від явища до сутності є фундаментальним законом у розкритті предмета вивчення.

Слово вчителя, поряд з підручником, є тим засобом навчання, який крім інформаційної і комунікативної функції виконує організаційну. Вона полягає в тому, що за допомогою слова учитель спрямовує увагу учнів, організовує їх мислення, сприяє формуванню уявлень, переконань, розвиває емоції і почуття. В один ряд із підручником ставиться і слово вчителя за системоутвірним значенням схеми засобів навчання. В єдності з іншими воно є незмінним засобом не тільки навчання, а й виховання і розвитку.

У процесі навчання іноземної мови, образне мислення є домінуючим, а наочність - один з найважливіших дидактичних принципів. Близько 90 відсотків усієї інформації, яка сприймається людиною, надходить до неї через зоровий канал сприймання, який має у 100 разів більшу пропускну здатність, ніж слуховий. У зв'язку з цим використання у навчанні засобів



наочності є винятково важливим. Наочність дає поширену інформацію про об'єкти вивчення, сприяє цілісному сприйманню цього об'єкта, збуджує емоції і викликає інтерес учнів.

Наочні засоби, що використовуються у процесі навчання, поділяються на три види, підкреслює М. Ярмаченко: натуральні, зображувальні та знаково-символічні. До натуральних належать природні реальні предмети, явища, процеси, факти. Рослини, тварини, географічні об'єкти, різноманітні фізичні, хімічні явища - усі вони є допоміжним інструментом, якщо тільки використовуються у навчальному процесі [53].

Другий вид засобів навчання - зображувальні. До них належать картини, копії. Їхня інформативна насиченість дещо менша, ніж натуральних об'єктів. Але ці засоби навчання мають дуже важливу і для навчання особливість: у них може бути виділено, підкреслено той аспект сприйняття, який має найбільше значення для навчання. Засобом концентрації уваги є факти, щодо того чи іншого боку об'єкта вивчення.

Третій вид засобів наочності - знаково-символічні. Знакова форма цих засобів (графіки, діаграми, схеми) більшою мірою, ніж будь-які інші, дає змогу виокремити суть предмета вивчення, тобто сприяє розвитку мислення й уяви.

Модель - незвичайний вид засобів наочності. За своїм функціональним призначенням вона є ближчою до зображувальних, але ще більше акцентує увагу учнів на конкретному аспекті об'єкта вивчення.

Користування різними засобами наочності так, щоб один вид доповнював інший та поєднувався зі словом учителя і підручником, дає дуже високий ефект засвоєння навчального матеріалу.

Протягом всієї історії людського суспільства людина винаходила і створювала машини, техніку, яка давала б можливість отримувати кращі результати з меншою витратою сил та енергії. Розвиток техніки вніс свої

зміни у всі аспекти життя людини, в тому числі і в процес навчання іноземній мові.

Використання технічних засобів навчання (ТЗН) і контролю, у галузі викладання іноземних мов, відноситься до числа найбільш актуальних проблем. Поява навчальної техніки, можливість використання її для вивчення іноземної мови змінили процес навчання і корінним чином вплинули на саму методику викладання. До традиційних, добре відомим засобам навчання все ширше залучалися нові - зорової і слухової наочності, такі як плеєр, проектор, комп'ютер та подкасти. Зараз у розпорядженні викладачів іноземної мови знаходиться цілий арсенал ТЗН - складна технічна система, яка включає комп'ютерні технології, інтернет, соціальні мережі та додатки.

Технічні засоби навчання займають не останнє місце в інтенсифікації процесу навчання іноземної мови, за рахунок їх дидактичної мети. ТЗН поєднують два поняття: технічні пристрої або ж апаратура, та дидактичні засоби навчання або ж носії інформації, які за допомогою цих пристроїв відтворюються.

Труднощі при оволодінні іноземною мовою, становить вироблення навичок і вмінь аудіювання та говоріння. Неоціненну допомогу в цьому надають технічні засоби навчання.

Під час самостійної роботи учнів старших класів закладу загальної середньої освіти, ТЗН допомагають закріпити і автоматизувати мовні навички та вміння, отримані на заняттях. Метод, за яким ведеться навчання, зумовлює використання ТЗН, а також принципи створення посібників з використанням ТЗН. Включення цих засобів не має порушувати цілісність навчальної програми.

В англійських джерелах ТЗН називають аудіовізуальними засобами які діляться на «жорсткі» (hardware) і «м'які» (software). До жорстких відносяться аудіотехніка, проектори, телевізори, комп'ютери, до м'яких -

носії інформації: мобільні додатки, подкасти, проектні слайди, кіно- та мультфільми, Youtube.

Впорядкувати технічні засоби навчання складно в силу різноманітності їх влаштування, функціональних можливостей, способів пред'явлення інформації.

М. Коджаспірова та К. Петров виділяють наступні функції ТЗН. Вони взаємодоповнюють, взаємообумовлені, і виділення їх досить умовно. Не всі функції можуть бути притаманні тому чи іншому ТЗН у повному обсязі [51, с. 54].

Перша з функцій ТЗН - комунікативна, або ж функція передачі інформації. Друга - управлінська, що передбачає підготовку учнів до виконання завдань та організацію їх виконання (відбір, систематизація, впорядкування інформації), отримання зворотного зв'язку в процесі сприйняття і засвоєння інформації та корекцію цих процесів.

Третя - кумулятивна, тобто зберігання, документалізація і систематизація навчальної та навчально-методичної інформації. Це здійснюється через комплектування та створення аудіо- та відеотек, накопичення, зберігання та передачу інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Четверта - науково-дослідна функція, пов'язана з перетворенням отриманої за допомогою ТЗН інформації учням з дослідницькою метою і пошуком варіантів використання технічних засобів навчання і виховання педагогом, моделюванням змісту і форм подачі інформації.

Найбільш надійним звуковим засобом, що добре зарекомендував себе протягом останніх років, служить аудіо та відео запис навчального матеріалу на іноземній мові. Записи такого типу є зараз актуальними та випускаються до шкільних підручників, граматичними та розмовними курсами.

Жоден з видів навчального обладнання, взятий окремо, не може повністю забезпечити успіх навчання, і тільки правильне поєднання їх, що

відповідає особливостям досліджуваного питання й пізнавальної діяльності учнів, дає можливість досягти оптимальних результатів.

Основними засобами навчання для вчителя за Г. Роговою, є програма з іноземних мов і книга для вчителя; для учнів - підручник, книга для читання, граматичний довідник, словники; для вчителя та для учнів (перший організовує, другі виконують) по етапах навчання - комплекти картинок, аплікації, фільми, кінофрагменти, короткометражки, аудіозаписи, лінгафонний практикум (початковий і середній етапи); звукозапису, кінофільми, таблиці та інші (старший етап) [48].

Перспектива використання технічних засобів, спеціально призначених для навчання іноземних мов, відкрила великі можливості для створення нових комплексів навчальних посібників, лабораторних робіт і т.д. Ефективність застосування технічних засобів у навчанні іноземним мовам незаперечно доведено практикою викладання іноземних мов в нашій країні.

Основною метою такого уроку є свідоме оволодіння учнями системою наукових понять, законів чи іншими формами знань, способами виконання дій. Основними критеріями засвоєння знань є сформованість світогляду, уміння формулювати різні визначення, пояснювати їх, наводити приклади, переказувати матеріал своїми словами, застосовувати знання на практиці (за зразком чи у змінених умовах).

Макроструктуру уроку засвоєння нових знань, за В. Онищуком [30], визначаємо за ознакою поступового розгортання учбово-пізнавальних завдань, що являють собою окремі ланки на шляху до досягнення основної дидактичної мети. Виходячи з цього, урок даного типу включає в себе наступні макроструктурні елементи:

- 1) Актуалізація уже наявних, опорних знань учнів. Першопочаткове сприйняття учнями нового учбового матеріалу, повинно спиратись на присутнього у їхній пам'яті уявлення, на їхній чуттєвий досвід або знання, якими вони оволоділи в процесі вивчення на попередніх уроках. Уявлення

учнів можуть бути чуттєвою опорою при засвоєнні ними опорних понять. Проте для того, щоб ця опора була достатньо надійною, чуттєвий досвід перед вивченням нової теми необхідно актуалізувати в пам'яті учнів. Якщо нові поняття не мають конкретної опори на відповідне їм сприйняття і уявлення, лексика, що вживає вчитель, проходить через свідомість учнів, не залишаючи там ніякого сліду.

2) Мотивація учбової діяльності школярів. До способів мотивації слід віднести: інтерес до уроку; повідомлення учням про теоретичну значущість матеріалу, який вивчається; ситуація задоволеності школярів їхніми успіхами в навчанні; постановка далекої і близької перспективи в навчанні і фіксація досягнень.

3) Повідомлення учням теми, мети і завдань уроку. Тему до кожного уроку вчитель визначає з програми для відповідного класу. Сучасна методика вимагає постановки перед учнями мети і завдань уроку, що є необхідним для підвищення організаційної чіткості і цілеспрямованості пізнавальної діяльності школярів.

4) Сприйняття і усвідомлення учнями нового матеріалу. Сприйняття учбового матеріалу, як дидактичний процес, може бути безпосереднім і раціональним (опосередкованим). Ефективне сприйняття неможливе без активізації мислення учнів, а останнє найкраще досягти постановкою проблемної ситуації.

5) Осмислення учнями знань. Психологи і дидакти не раз підкреслювали, що в процесі навчання учні в першу чергу сприймають насамперед явище. Тобто зовнішнє. Це перший етап осмислення нового матеріалу. На другому етапі необхідно на основі аналізу зовнішнього прояву сутності розкрити внутрішні механізми даного явища, внутрішні об'єктивні і суб'єктивні зв'язки і відносини в предметах і явищах і між ними. Цей процес - другий вищий етап розуміння учбового матеріалу, умовно названий процесом осмислення учнями знань.

Осмилення наукового поняття найчастіше полягає у визначенні загальних і сутнісних ознак явища. Так, вивчаючи історію англійської мови, важливо усвідомлювати не тільки причинно-наслідкові, хронологічні і просторові зв'язки певних подій, але й закономірності, на підставі яких здійснюється неминучий хід у розвитку суспільства.

б) Узагальнення і систематизація знань. Під узагальненням розуміють виділення певних властивостей конкретного класу предметів, перехід від окремого до спільного, від менш загального до більш загального.

Узагальнення тісно пов'язано із систематизацією, яка полягає в розподілі предметів і явищ по групам і підгрупам в залежності від того, чим вони схожі і чим відрізняються. Узагальнення і систематизація як етап уроку повинні привести до визначення послідовності і субпідрядності вивчених на уроці і засвоєних раніше родинних понять на підставі встановлених між ними сутнісних зв'язків і відносин, визначити місце поняття, яке вивчається в системі відповідних знань.

7) Підведення підсумків уроку. Підводячи підсумки уроку вчитель закріплює, що нового дізнались учні, якими знаннями оволоділи, оцінює роботу учнів.

8) Домашнє завдання. Домашнє завдання не обов'язково складає завершальну частину уроку. Воно може повідомлятися на початку або всередині уроку, у відповідності з логікою учбового процесу. Сутність домашнього завдання має необхідність пояснення [24].

Отже, у ході дослідження нами було з'ясовано, що вчителю, який працює в сучасній школі, необхідно не тільки знати номенклатуру наявних засобів та їх дидактичне призначення, але й ефективно використовувати кожний із засобів. Бо лише повноцінно використовуючи не тільки основні, але і допоміжні засоби навчання можна досягти поставлених цілей навчання іноземної мови.

## Висновки до розділу I

Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, надмірність інформації та різного роду перевантаження, прискорення ритму життя в суспільстві, гострий дефіцит часу - така специфіка останніх років. При цьому потреба у вивченні іноземних мов, насамперед англійської, неймовірно зростає. Зараз неможливо уявити практичне оволодіння англійською без інтенсивного методу навчання. Інтенсивне навчання розглядається багатьма спеціалістами як оптимальний засіб реалізації тенденції науково-технічного прогресу. Відображуючи основні соціальні вимоги, він пропонує реалістичний і послідовний шлях до оволодіння іншомовним спілкуванням. Результат навчання - комунікативна компетентність учнів старших класів закладів загальної середньої освіти, здатність активно і творчо брати участь у спілкуванні іноземною мовою.

Особливого значення та поширеності у світі вже набув метод дистанційного навчання, з використанням суб'єктивно шкільного сайту, Zoom додатку, Google Meet та подібне, котрі також можна зарахувати до інтенсивного. Цей інноваційний напрям зумовлений високим рівнем розвитку сучасних інформаційних технологій та онлайнним поширенням соціальних мереж. Водночас, говорячи про інтенсивну комунікативну спрямованість навчання, не треба забувати прості граматичні та лексичні тренувальні вправи, переклад окремих фраз чи речень, оскільки такі завдання допомагають автоматизувати використання певних шаблонів, конструкцій. Треба також відпрацьовувати окремі речення, ситуації, уривки інформації (заучування зразків діалогів і монологічних висловлювань) тощо. Відпрацьовування й повторювання вже вивченого матеріалу після його засвоєння є зручним з-за допомогою різноманітних вправ і міні-тестів.

Наукове обґрунтування інноваційних методів виходить далеко за методичні межі, широко послуговуючись дослідженнями психології, а саме

різних її галузей. Важливе місце посідає вирішення соціально-психологічних проблем: оволодіння навичками іншомовного спілкування, дослідження впливу групових процесів на успішність навчання, розвиток особистості в колективній навчальній взаємодії. Усі ці проблеми, а також роль викладача як особистості, розуміння самими учнями необхідності володіння іноземними мовами потребують подальшого вивчення та впровадження нових методів навчання як з боку педагогів-теоретиків, так і з боку викладачів-практиків, а також психологів.



## РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.

### **2.1. Використання аудіоматеріалів на уроці англійської мови**

Сучасність ставить перед нами все нові і нові завдання, вирішувати які доводиться щодня. Зараз вивченню англійської мови приділяється все більше і більше уваги, розробляються нові методи і підходи для кращого оволодіння учнями іноземною мовою.

Навчання з іноземної мови включає 4 види діяльності: читання, говоріння, письмо та аудіювання. Всіма цими видами діяльності учень повинен володіти у комплексі, і тоді ми можемо судити про його рівень володіння іноземною мовою.

Розглянемо один із видів діяльності – аудіювання.

Щоб розвивати навички, необхідні для розуміння живої мови, учнів треба знайомити з автентичними текстами, або тими, які звучать, як автентичні. Це можуть бути фрагменти художніх фільмів, подкастів, діалоги, монологи, тощо.

У сучасних методиках викладання іноземних мов якраз і превалюють автентичні навчально-методичні комплекси, запропоновані видавництвами Великої Британії: «Oxford University Press», «Westley Longman», тощо. На використанні матеріалів цих підручників і базуються програми навчання англійської мови, що націлюють учнів на навчання через комунікацію, більш природну ситуацію, а викладачів – на особисто-орієнтований підхід до кожного учня. Ці підручники містять аудіо матеріали для прослуховування, що і відрізняє їх від інших навчальних посібників.

Основне завдання учня – це правильно організувати подачу такого матеріалу і бажання використовувати його якомога частіше.

Є два способи подачі текстів для прослуховування:

Перший – коли ми подаємо учням незнайому лексику перед прослуховуванням.

Другий – коли учні прослуховують новий текст без попередньої підготовки.

Обираючи той чи інший спосіб, ми повинні враховувати наступні фактори: рівень складності тексту для аудіювання, рівень підготовленості учнів, а також, які завдання ми ставимо перед собою, та чого хочемо досягти від прослуховування.

Перший спосіб полегшує роботу учню і призводить до пасивного сприйняття матеріалу. Застосування такого способу краще при низькому рівні розвитку навичок аудіювання в учнів (коли ми прагнемо розвивати у них ці навички), і коли ми хочемо досягти максимального розуміння тексту від учнів. Після прослуховування тексту учням повинні бути запропоновані завдання, де б вони могли виявити свої уміння з аудіювання. Це може бути:

- brainstorming;
- elicitation;
- choosing visuality adequate to the text;
- creative retelling;
- giving definition;
- matching the words with pictures;
- crossing out the wrong information.

Наприклад: *1. Are these statements true (T) or false (F)?*

*The climate in Great Britain is generally mild and temperature due to the influence of the Gulf Stream.*

*The weather is the favourite topic of conversation in Britain.*

*2. Put the words from the box to complete the sentences.*

<i>Changeable</i>	<i>friendliness</i>	<i>climate</i>	<i>mild</i>	<i>humid</i>
<i>Influence</i>	<i>Cool</i>	<i>opinion</i>	<i>the driest</i>	<i>the wettest</i>

1. The \_\_\_\_\_ in Great Britain is generally \_\_\_\_\_ and temperature due to the \_\_\_\_\_ of the Gulf Stream.
2. When two people meet in the street they will often say something about weather as they pass, just to show their \_\_\_\_\_.

Або ж: **Instruction:** Listen to some students explaining their motives for studying English. Why do these students need to listen to English recordings?

	Why should he / she listen to English recordings?
Speaker 1	
Speaker 2	
Speaker 3	
Speaker 4	
Speaker 5	

Think and write why listening is necessary for you.

Також «giving definition»: Before listening to the audio about shopping at the supermarket match the words and word combinations with the proper meaning.

- |                         |  |
|-------------------------|--|
| __1. stoker             | a. a large group of something delivered to the supermarket   |
| __2. aisle              | b. to keep something available to sell                       |
| __3. to be out of stock | c. grown without any artificial chemicals                    |
| __4. shipment           | d. person who puts the shopping items on the shelves         |
| __5. to discontinue     | e. not to have anything in one's hands                       |
| __6. to stock           | f. not to be available for sale                              |
| __7. organic            | g. a place where you can walk between the shelves            |
| __8. empty-handed       | h. not to be available because it is not popular, expensive. |

Другий спосіб спрямований на активізацію розуміння мови на основі накопичених знань. Основною метою тут є загальне розуміння змісту тексту, без зосередження уваги на окремих незнайомих словах [5, с. 43].

- acting out;

- restoring the text (jigsaw);
- guessing the ending;
- creative writing.

Після перевірки розуміння тексту можна здійснити ще одне прослуховування тексту з метою виділення нових слів, які учні мають сприйняти на слух, записати і пояснити їх значення. Це, звичайно, нелегке завдання, проте цікаве і сприяє інтенсивності сприйняття та розуміння нових слів у контексті будь-якої однієї теми.

Прослуховування заздалегідь підготовлених текстів є дуже важливим на занятті, як спосіб розвитку навичок сприйняття і розуміння мови на слух.

Але не менш ефективним є використання аудіоматеріалів, що відповідають темі заняття. Наприклад, учням можна запропонувати переглянути відеоролик «Smart materials» під час вивчення ними цієї теми. Перевага застосування невеличких відеороликів є очевидною: учні ознайомлені з лексикою по даній темі і їм не потрібні пояснення вчителя, таким чином створюється комфортна психологічна обстановка на занятті, що є найважливішим фактором успішного оволодіння іноземною мовою. Основною умовою є те, що матеріал повинен бути обов'язково цікавим, і учні повинні бути обізнані в даній темі, що стимулює їхній інтерес.

Дуже доречним є використання аудіоматеріалів фільмів. Наприклад, наприкінці семестру, якщо є можливість, добре було б показати фільм або фрагмент, зміст якого близький до вивченої теми. Закінчуючи тему «Життя молоді», учням старших класів закладів загальної середньої освіти можна запропонувати переглянути фільм «Little men» (екранізація роману Луїзи Мей Олкотт). Під час обговорення фільму важливо пам'ятати про багатоваріантне виконання домашніх завдань. Так, сильним учням можна запропонувати написати твір-роздум, а слабкішим – дати відповіді на ключові запитання за допомогою окремих фраз і слів з фільму або ж дати дефініції до нової лексики.

У старших класах аудіоматеріали можна використовувати і для розгляду граматичного матеріалу. Зараз в доступі дуже багато граматичних тем, записаних як відеоурок, які пояснюються викладачами – англійцями чи носіями мови. Це також стимулює учнів до уважного прослуховування і урізноманітнює діяльність на уроці. Після пояснення граматичного матеріалу таким чином, тобто через використання аудіоролика, дуже доцільним є організація постановки питань з метою виявлення незрозумілого.

Використання аудіоматеріалів на заняттях з іноземної мови дозволяє постійно підтримувати в учнів живий інтерес до вивчення мови й уникнути тієї монотонності, що може іноді виникати на заняттях з усної практики за традиційною методикою, коли на вивчення однієї теми виділяється кілька занять, учням пропонується великий обсяг лексичного матеріалу, що може бути як перевагою, так і недоліком традиційного методу [12, с. 65].

## **2.2. Відеоматеріал, як засіб посилення навчальної діяльності**

Серед проблем, теоретично і експериментально розв'язуваних методикою іноземних мов, комунікативна компетентність і способи її досягнення є однією з найбільш актуальних. Сучасні інтерпретації комунікативної компетенції в галузі викладання іноземних мов сходять до визначення американського вченого Д. Хаймза, згідно з яким, «комунікативна компетенція - це те, що потрібно знати під час розмови для здійснення комунікації в культурозначущих обставинах» [17, с. 54].

Опанувати комунікативну компетентність англійської, не перебуваючи в країні досліджуваної мови, справа дуже важка. Тому важливим завданням вчителя є створення реальних і уявних ситуацій спілкування на уроці іноземної мови, використовуючи для цього різні методи і прийоми роботи (рольові ігри, дискусії, творчі проекти та ін.)

При використанні відеофільмів на уроках іноземної мови розвиваються два види мотивації: самомотивація, коли фільм цікавий сам по собі, і мотивація, яка досягається тим, що учневі буде показано наскільки добре він зможе зрозуміти мову, яку вивчає. Це приносить задоволення і додає віру в свої сили і бажання до подальшого вдосконалення. Необхідно прагнути того, щоб учні отримували задоволення від фільму саме через розуміння мови, а не тільки через цікавий сюжет.

Не менш важливим є завдання залучення школярів до культурних цінностей народу - носія мови. Для досягнення цієї мети велике значення має використання автентичних матеріалів (малюнків, текстів, звукозаписів тощо). Знайомство з життям англомовних країн відбувається в основному через текст та ілюстрації до нього. Однозначною гідністю сучасних підручників англійської мови для старшої школи є насиченість їх країнознавчою інформацією. Значне місце серед текстів займають такі їх види, як листи, рекламні оголошення, вивіски, анкети, резюме, меню. Усі факти та явища, вся інформація про різні галузі дійсності англомовних країн відбиралися з урахуванням віку учнів та їх інтересів. Оволодіння цим матеріалом дозволить школярам краще орієнтуватися в країні, мову якої вони вивчають. До перегляду можна віднести такі види фільмів, які включають в себе наявність субтитрів:

1) Для рівня *A1- Elementary*:

- Мультфільм "Up": <http://lelang.ru/english/anglijskij-dlya-detej/engl-cartoons/vverh-na-anglijskom-s-subtitrami/>
- Мультфільм "The Jungle Book": <http://lelang.ru/english/anglijskij-dlya-detej/engl-cartoons/kniga-dzhunglej-na-anglijskom-s-subtitrami/>
- Мультфільм "Finding Nemo": <http://lelang.ru/english/anglijskij-dlya-detej/engl-cartoons/v-poiskah-nemo-na-anglijskom-s-subtitrami/>

2) Для рівня *A2 – Begginer*:

- Фільм “Beauty and the Beast”: <http://lelang.ru/english/films/krasavitsa-i-chudovishhe-na-anglijskom-s-subtitrami-2017-v-hd/>
  - Мультфільм “The Lion King”: <http://lelang.ru/english/anglijskij-dlya-detej/engl-cartoons/korol-lev-na-anglijskom-s-subtitrami-v-hd/>
- 3) Для рівня B1 - *Pre-Intermediate, Intermediate*:
- Фільм “Raiders of the Lost Arc”: <http://lelang.ru/english/films/indiana-dzhons-v-poiskah-utrachenogo-kovchega-na-anglijskom-yazyke-s-subtitrami/>
  - Фільм “Cast Away”: <https://english-films.co//6417-izgoj-the-outcast-jones-2008-kniga-na-angliyskom.html>
- 4) Для рівня B2 - *Upper Intermediate*:
- Фільм “Forrest Gump”: <http://lelang.ru/english/films/forrest-gamp-na-anglijskom-yazyke-s-subtitrami/>
  - Фільм “The Matrix”: <http://lelang.ru/english/films/matritsa-na-anglijskom-yazyke-s-subtitrami/>
  - Фільм “The Hunger Games”: <http://lelang.ru/english/films/golodnye-igry-na-anglijskom-yazyke-s-subtitrami/>

Поряд з цим важливо дати учням старших класів закладів загальної середньої освіти наочне уявлення про життя, традиції, мовні реалії англomовних країн. Цій меті можуть служити навчальні відеофільми, використання яких сприяє реалізації найважливіших вимог комунікативної методики «... представити процес оволодіння мовою як збагнення живої іншомовної дійсності». Слід зазначити, що застосування на уроці відеофільму - це не тільки використання ще одного джерела інформації.

Використання відео сприяє розвитку різних сторін психічного розвитку учнів, і, перш за все, уваги і пам'яті. Під час перегляду в класі виникає атмосфера спільної пізнавальної діяльності. У цих умовах навіть неухважний учень стає уважним. Для того щоб зрозуміти зміст фільму, учням необхідно докласти певних зусиль. Так, довільна увага переходить в

предметну. А інтенсивність уваги впливає на процес запам'ятовування. Використання різних каналів надходження інформації (слуховий, зоровий, моторне сприйняття) позитивно впливає на міцність фіксації країнознавчого та мовного матеріалу [19].

Таким чином, психологічні особливості впливу навчальних відеофільмів на учнів, а саме здатність керувати увагою кожного учня і групової аудиторії, впливати на обсяг довгострокової пам'яті і збільшення міцності запам'ятовування, надавати емоційний вплив на учнів і підвищувати мотивацію навчання, сприяють інтенсифікації навчального процесу та створюють гарні умови для формування комунікативної компетенції школярів [21].

Однією з навчальних задач, яку можна вирішувати за допомогою відео, є повторення лексики і розширення словникового запасу. Для цього годиться будь-який уривок від 1 хвилини до двох, в якому представлені предмети, дії або характеристики з відповідної лексичної теми. Бажано, щоб уривок супроводжувався музикою або англомовним текстом. Якщо немає можливості отримати такий відеозапис, можна записати уривок з текстом на рідній мові, прибравши звук. До такого перегляда важливою є підготовка певних завдань. Завдання не обов'язково повинні бути різними, вони можуть дублюватися. Учні дивляться уривок, де представлена певна тема: професії, кольори, люди, які вчиняють різні дії. Потім відбувається обговорення побаченого в групах. При необхідності вони можуть користуватися словником або звертатися за допомогою до викладача.

Наприклад: назвіть англійською перший предмет, який ви побачили; скажіть дію предмету; хто по професії людина, яку ви побачили на вулиці; які зелені предмети ви побачили на екрані та ін. Потім учні відповідають на запитання. При цьому вчитель попереджає, що вони подивляться уривок ще раз і повинні будуть перевірити, наскільки правильно група виконала своє



завдання. Потім дивляться уривок вдруге і перевіряють правильність відповідей.

Відео можна використовувати і для введення нових лексичних одиниць або нової лексичної теми. Замість того щоб використовувати для введення назв предметів переклад або картинку, можна просто показати їх у відеопроєкції, що зробить набагато більше яскраве враження і буде сприяти кращому запам'ятовуванню. Як у цьому випадку, так і для завдання «опишіть фрагмент», можна використовувати функцію «пауза», щоб у учнів була можливість розгледіти всі деталі на екрані [35].

Достатньо актуально цікавим та діючим на творче мислення учня є показ короткометражних відео з певною моральною оцінкою, які розповсюджені навіть на просторах Youtube. Найчастіше такі відеофрагменти не містять англomовних діалогів чи монологів - або ж містять елементарні фрази по типу «Hello», «Thank you» та «Good bye». Такі відео дають можливість учням розповісти та описати побачене самостійно, іншими словами – додати аудіо озвучення до поданого відео.

Наприклад:

- <https://www.youtube.com/watch?v=39nIM-nJ1Y>
- <https://www.youtube.com/watch?v=0hg1Abq9OKo>
- <https://www.youtube.com/watch?v=5F076MllFc8>
- <https://www.youtube.com/watch?v=GT3GhHN0nbw>
- <https://www.youtube.com/watch?v=5dEMeu8v6MM>
- [https://www.youtube.com/watch?v=oo\\_voS6yH54](https://www.youtube.com/watch?v=oo_voS6yH54)
- <https://www.youtube.com/watch?v=6IADAgSr6BA>

Іншим завданням, яке можна вирішити за допомогою відео на цьому етапі, є задача навчання розуміння мови на слух, яку багато викладачів в силу різних причин взагалі не ставлять перед собою. Слід зазначити, що використання відео для навчання аудіювання має свої позитивні і негативні сторони. З одного боку, відеозапис, в порівнянні з аудіозаписом, носить

більш життєвий характер - ви не тільки чуєте, але і бачите їх міміку і жести, а також отримуєте інформацію при широкому контексті того, що відбувається - місці дії, віку учасників та ін.

З іншого боку, усі ці фактори відволікають слухача від власної мови, і він може захопитися розгляданням картинки, замість того щоб зосередитися на аудіюванні. Тому учні перед переглядом повинні отримати чітко сформульоване завдання на виконання якого вони повинні будуть зосередитися.

Перегляд відеофільмів при вивченні іноземних мов активно застосовується у вищій і середній школі впродовж кількох десятиліть. Відео за останні роки зазнало ряд удосконалень і отримала широке поширення. У розпорядженні викладачів є відеокамери, мультимедійні класи та не без використання смартфонів. З одного боку, це відкриває великі перспективи і можливості використання відео на практичних заняттях. Але необхідно розробити методику використання фрагментів художніх фільмів і додаткових матеріалів.

Розглянемо можливі варіанти використання відеоматеріалів різного типу на заняттях з іноземної мови. Відеоматеріали можна розділити на наступні групи:

1) постановчі навчальні ролики:

- <https://www.youtube.com/watch?v=cWhnMwIvZbM>

2) музичні та рекламні відеокліпи:

- <https://www.youtube.com/watch?v=whY-IAEAMGI>

3) повнометражні та короткометражні художні фільми і телесеріали:

- <https://www.youtube.com/watch?v=E9FR6UJEfpo>

4) додаткові матеріали, які супроводжують художні фільми, у тому числі рекламні трейлери;

5) відеозаписи різних виступів:

- <https://www.youtube.com/watch?v=Ge7c7otG2mk>

б) відеопрограми для вивчення окремих аспектів мови [58]:

- <https://www.youtube.com/watch?v=rivKuKSbFDs>

Однак, при використанні відеоматеріалу необхідно дотримуватися таких умов:

- застосований відео матеріал повинен відповідати рівню знань учнів; наочність повинна використовуватися в міру і показувати її слід поступово і тільки у відповідний момент уроку;
- спостереження повинно бути організоване таким чином, щоб усі учні могли добре бачити демонстрований відео матеріал;
- необхідно чітко виділяти головне, істотне;
- детально продумувати пояснення, що даються в ході демонстрації відеоматеріалу;
- демонстрований відео матеріал повинен бути точно узгоджений з досліджуваним навчальним матеріалом, відповідати вивчаємому.

Що ж стосується методів, то метод Video English заснований саме на принципі - слухати і розуміти. Школяр навчається на постійно поповнюваній базі відеороликів, виголошених носіями мови - на інтерв'ю, випусках новин, виступах, коротких уривках з фільмів.

Ці ролики розбиваються на короткі фрагменти. Учень прослуховує фрагмент, намагається його зрозуміти, а потім складає правильний порядок поданих слів, які були вимовлені. Як тільки він реалізує завдання, система пускає його до наступного фрагменту.

По-перше, вчитель тренує його аудіо сприйняття. Надає можливість слухати і запам'ятовувати, як насправді носії мови вимовляють слова в реальності. По-друге, необхідність правильних відповідних дій з боку учня змушує його думати. Він зобов'язується звертати увагу на кожен не до кінця зрозумілий фрагмент та постійно замислюватися - чому слова стоять саме в такій черзі, навіщо тут це слово, чому тут така форма дієслова?

Замислюючись над такими речами і намагаючись знайти відповідь, він мимоволі запам'ятовує всі складні місця і буде дізнаватися їх, зустрічаючи знову. Так приходить розуміння англійської граматики на інтуїтивному рівні. Учень впевнено практикує певні мовні конструкції, ґрунтуючись тільки на своєму досвіді – просто тому що він знає, що «так говорять».

По-третє, цей метод збільшує словниковий запас. В систему вбудований контекстний словник, який показує значення незрозумілих слів. Буде можливість запам'ятовувати не просто абстрактні слова, а слова в контексті змісту, в якому вони були вжиті. Таке запам'ятовування є набагато якіснішим і корисним, ніж поповнення словникового запасу традиційними методами, на кшталт «flash cards» [3].

Але метод Video-English має істотний недолік. Він не дуже добре підходить початківцям. Для успішного застосування цього методу необхідний певний словниковий запас і мінімальні знання про те, як конструюються речення в англійській мові. Тому цей метод найчастіше застосовується в старших класах і у вищих навчальних закладах [7].

Отже, ми з'ясували, що технічні засоби активно застосовуються в навчанні. Головний засіб передачі навчальної інформації - зоровий, звуковий або звуко-зоровий образи, гранично реалістично моделюють об'єкт, явище і процес. Ужиток комп'ютерних технологій у навчанні іноземних мов в значній мірі змінило підходи до розробки навчальних матеріалів з цієї дисципліни. Ми можемо відзначити, що візуалізація навчального матеріалу, створення навчального середовища з наочним представленням інформації, використанням кольору і звуку, впливаючи на емоційні та понятійні сфери, сприяє глибшому засвоєнню мовного матеріалу. Мультимедійні програми одночасно стимулюють у учня відразу кілька каналів сприйняття, краще підтримують його увагу, сприяють зниженню стомлюваності і забезпечують необхідну релаксацію. В останні роки все частіше піднімається питання про застосування нових інформаційних технологій у старшій школі. Це не тільки

нові технічні засоби, а й нові форми і методи викладання, новий підхід до процесу навчання.

Основною метою навчання іноземних мов є формування і розвиток комунікативної культури школярів, навчання практичному оволодінню іноземною мовою. Сьогодні до продажу наявні численні навчальні програми з іноземних мов, і вони активно використовуються в багатьох школах. Дуже популярним стає вивчення мови за допомогою відео [18, с. 65].

Отже, ми бачимо, що відеопрограми широко використовуються на уроках іноземних мов. Великий плюс застосування таких програм - допомога у вивченні багатьох аспектів мови.

Складаючи підсумок викладеного, можна стверджувати, що навчальні відеокурси і мультимедіа розкривають широкі можливості для активної роботи в процесі формування мовних навичок та вмінь учнів і роблять навчальний процес оволодіння іноземною мовою привабливим для школярів.

Ефективність використання відео при навчанні мови залежить не тільки від точного визначення його місця в системі навчання, а й від того, наскільки раціонально організована структура відео-заняття, як погоджені навчальні можливості відео із завданнями навчання.

Створення якісних навчальних та контролюючих програм – складний процес, що вимагає великого затрату сил і часу викладачів іноземних мов, лінгвістів та методистів, що передбачає активну участь в роботі фахівців в області комп'ютерної техніки. Результат творчої праці - мультимедійні програми - можуть використовуватися як в традиційній методиці навчання іноземним мовам, так і в дистанційному навчанні.

Ми проаналізували багато джерел і прийшли до висновку, що навчання англійської мови за допомогою відео - це актуальний та ефективний метод. В даний момент він прогресує та має своє право на існування. Доведено, що уроки з використанням відео без сумніву привертають увагу учня, розвивають багато аспектів мовної діяльності, а також дають можливість

творчого прояву особистості. Також, зіставивши використання відеопрограм на уроках та особливості навчання саме в старших класах закладів загальної середньої освіти, ми зрозуміли, що цей метод найбільш актуальний і ефективний для старшої ступені навчання, коли в учня є вже певний багаж знань.

### **2.3. Інтенсифікація навчання англійської мови за допомогою гри та подкасту**

Останнім часом в умовах інтеграції України у світове співтовариство гостро відзначились проблеми якості освіти, триває пошук надійних засобів, методів та технологій оцінювання його результатів, співвіднесених із міжнародними стандартами. Характерна ознака нашого часу - зростаючий інтерес до вивчення іноземних мов. У сучасному світі знання іноземних мов є безперечною умовою кар'єрного успіху та умовою цікавого й повноцінного життя. Разом із тим зростає потреба і в кваліфікованих вчителів іноземної мови.

З досвідом більшість викладачів розуміє, що обмежуватись якоюсь однією методикою чи працювати з однотипним матеріалом - не дуже ефективно. Актуальність цієї проблеми викликана цілим рядом чинників. По-перше, інтенсифікація навчального процесу ставить завдання пошуку засобів підтримки у учнів старших класів закладу загальної середньої освіти інтересу до матеріалу й активізації їх діяльності протягом усього заняття. Дійовим засобом вирішення цього завдання є навчальні ігри. По-друге, однією з найважливіших проблем викладання іноземної мови є навчання усного мовлення, що створює умови для розкриття комунікативної функції мови, яка дозволяє наблизити процес навчання до умов реального, що підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови.

Ігрова діяльність є провідним містком в методиці викладання іноземної мови і сприяє формуванню позитивних якостей особистості, активної

життєвої позиції учня в колективі та суспільстві. Гра як засіб, який гарантує позитивний емоційний стан, підвищує працездатність і зацікавленість педагогів і учнів, на відміну від монотонного виконання певних завдань, що призводить до напівсонної обстановки в класі. Істотне місце відводиться ігровим методикам, зокрема організації рольових і ділових ігор. При цьому у грі не лише максимально підкреслюються суспільні функції індивідуума, а й на практиці відбувається перевірка набутих знань.

На значенні ігрової діяльності в навчанні іноземній мові акцентують увагу відомі методисти, такі як Е. И. Пассов, М. Н. Скаткин. Важливо усвідомлювати - вирішенню яких дидактичних задач повинна сприяти дана гра, на розвиток яких психічних процесів вона спрямована [36, с. 96]. Гра - це лише оболонка, форма, змістом якої повинне бути навчання, оволодіння видами мовної діяльності [37, с. 76]. Е. И. Пассов відзначає наступні риси ігрової діяльності як засоби навчання: мотивованість, відсутність примушення; діяльність, що індивідуалізувалася, глибоко особиста; навчання і виховання в колективі і через колектив; розвиток психічних функцій і здібностей; навчання із захопленням [36, с. 89].

Таким чином, гра буде розглядатися, як ситуативно-варіантна вправа, де створюється можливість для багаторазового повторення мовного образу в умовах, максимально наближених до реального мовного спілкування з властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю. У зв'язку з цим і виникла необхідність у проектуванні навчально-рольових ігор, які стимулюють до різноманітних міжособистісних взаємодій усіх суб'єктів навчального процесу.

Головним елементом гри є ігрова роль: не важливо яка саме, істотно, щоб вона допомагала відтворювати різноманітні людські відносини, що існують у житті. І тільки якщо покласти в основу гри відносини між людьми, вона стане змістовною. Звідси, мета роботи полягає в тому, щоб розкрити

основні педагогічні прийоми впровадження ігор та їх методичні вимоги, яким має відповідати будь-яка інноваційна технологія навчання.

З'ясовано, що в навчанні іноземної мови високу ефективність мають комунікативні ігри, в яких є логічним використання прийомів комунікативної методики. Учасники таких ігор розв'язують комунікативно-пізнавальні завдання засобами іноземної мови. У методичному сенсі комунікативна гра постає навчальним завданням, яке охоплює мовні, комунікативні та діяльнісні складові учнів.

У свою чергу, комунікативне завдання зумовлює обмін інформацією між учасниками гри у процесі спільної мовленнєвої діяльності. Тому, комунікативна гра вводиться у навчальний процес як творче навчальне завдання з метою створення реальних умов для прояву мисленнєвої діяльності учнів. Це сприяє формуванню та розвитку їхніх інтелектуальних та комунікативних умінь, а звідси виникає підґрунтя для реалізації особистісного потенціалу учнів. У цьому контексті доцільно наголосити, що рольові та ділові ігри належать до комунікативних ігор вищого порядку, оскільки мають підвищену ефективність на рівні прийому навчання міжкультурного спілкування. Ігри посідають низку властивостей, тому й не дивно, що у сучасній методичній літературі їм відводиться помітна увага. Це дає підстави дійти висновку, що аналізований вид роботи має важливе значення для удосконалення усно-мовленнєвого спілкування, особливо при імітації реального міжособистісного спілкування іноземною мовою.

Власне, рольові та ділові ігри сприяють активному залученню учнів старших класів закладів загальної середньої освіти у процес комунікації, створюючи в аудиторії атмосферу, близьку до навколишнього світу. Це дає можливість використовувати лексику, вживання якої в іншій ситуації носило б штучний характер.

З'ясовано, що гра – це своєрідна триєдність, яка втілюється у мовленнєвій, ігровій та навчальній діяльності. Учні сприймають її, у першу



чергу, як ігрову діяльність, у процесі якої вони примірюють різні ролі у різних ситуаціях. При цьому навчальний характер рольової гри ними часто не усвідомлюється. Натомість викладач розглядає рольову гру як форму навчання спілкуванню, тому для нього мета гри полягає передовсім у «розвитку мовленнєвих навичок і умінь вихованців» [43, с. 26].

Приймаючи конкретну роль, учні грають самих себе або ж якогось небудь персонажа у специфічній ситуації. Звідси – важливість включення формованої мовленнєвої діяльності у пізнавальну й ігрову. У цьому ключі викладач конструє для учня такі зовнішні та внутрішні обставини, в яких він змушений використати нову лексику. Цю доцільність диктує контекст ситуації, а мірою засвоєння учнем згаданих обставин, викладач пропонує ті форми, необхідні для побудови цього висловлювання. Зазначимо, що такий підхід містить особливу перспективність в умовах сьогодення.

Отже, рольові ігри дають можливість програмувати зміст висловлювання, відштовхуючись від психологічної та соціальної специфіки заданої ролі. Розширення рольової палітри є актуальним з погляду, що міститься у підручниках з іноземних мов. Мірилом цього має бути використання відомих для учнів персонажів, а також моделювання природних ситуацій спілкування. Йдеться про створення певного образу за допомогою міміки, жестів, визначеного змісту мовленнєвої та позамовленнєвої поведінки.

Зазначимо, що у ділових іграх усі завдання пронизані проблемним характером, адже вони моделюють суперечності професійної діяльності у справжньому житті, й запрограмовують фахову спрямованість творчої активності. Заслуговує схвалення реакція учнів, в момент коли вони задають додаткові запитання, пропонують гіпотези, розмірковують, полемізують з метою розв'язання конфліктних ситуацій.

Варто зазначити, що ділова гра як методичний прийом - поліфункціональна, адже, по-перше виховує здатність самостійно мислити й

приймати рішення; по-друге, збагачує лінгвістичні та країнознавчі знання; по-третє, тренує й закріплює професійні знання; по-четверте, формує мовленнєву, інтер-культурну та комунікативну компетентність.

Таким чином, ділова гра як один із різновидів рольової повинна репрезентувати собою імітацію ситуації професійно-орієнтованого спілкування учнів у одній зі сфер їхньої майбутньої фахової діяльності, що реалізується засобами іноземної мови. Її доцільно розглядати як найбільш діючий вимір використання іноземної мови з метою професійного спілкування, адже у процесі гри оволодіння діловими якостями поєднується з опануванням прийомами майбутньої професійної діяльності.

Варто наголосити, що форма роботи, яка охоплює ігрову діяльність, висуває високі вимоги до викладача як ключової фігури навчального процесу. З-поміж них варто виокремити стрижневі вимоги до вчителя у процесі проведення аналогічних заходів. Передовсім він повинен виконувати свої контролюючі функції ненав'язливо для учнів, тобто виявляти терпіння. Тому у рольових або ділових іграх особлива увага відводиться мові викладача, його вмінню використовувати з метою пояснення міміку, голос, педагогічне спілкування загалом.

Усе це дає підстави дійти висновку, що рольова організація спілкування вимагає від вчителя ставлення до учня як до особистості з притаманними їй особливостями, а ці прояви можуть і повинні враховуватися при розподілі ролей. Саме тому такий розподіл постає відповідальним педагогічним завданням.

Дидактичний потенціал гри поєднує комунікативний та пізнавальний аспекти навчання, тому доцільним видається розгляд гри з позицій таких критеріїв, як: а) формування умінь у певному виді мовленнєвої діяльності; б) актуалізація країнознавчого матеріалу; в) розвиток особистісних якостей учнів.

Гра на уроці англійської мови, серед учнів старших класів закладу загальної середньої освіти, має на меті подіяти на довготривалу пам'ять, творче мислення та роботу в командах. З-за допомогою гри закріплюється лексичний матеріал теми, на це впливає емоційне насичення в процесі гри. Вокабуляр учня поступово збагачується новими поняттями.

Шляхом стимулювання ігрової або пізнавальної мотивації учні старших класів закладу загальної середньої освіти легко засвоюють різноманітні слова, словосполучення, мовні кліше, фрази та навіть діалоги. Робота в команді під час ігрового процесу стимулює розвитку дружньої атмосфери колективу, розширення творчого досвіду та суспільне запам'ятовування.

Так, наприклад, гра «Крокодил» на уроці англійської мови частіше всього впливає на асоціації та активізацію вокабуляру учнів. Спостерігається значне підвищення настрою, оскільки гра включає в себе лише жести та міміку, без можливості вимовити жодного слова. Така активність та емоційна насиченість значно мотивує до вивчення іноземної мови.

Сама сутність гри дає можливість боязким, невпевненим у собі учням розмовляти, і в такий спосіб долати бар'єр нерішучості. У звичайній дискусії учні-лідери зазвичай захоплюють ініціативу, а боязкі відмовчуються. А в грі кожен одержує роль і повинен бути активним партнером у мовному спілкуванні. В іграх школярі опановують такі елементи спілкування, як уміння почати розмову, підтримати її, перервати співрозмовника, в потрібний момент погодитися з його думкою або спростувати її, вміння уважно слухати іншу людину, ставити уточнюючі запитання тощо.

Розрізняють два основних типи ігор: ігри з фіксованими, відкритими правилами та ігри з прихованими правилами. Прикладом ігор першого типу є більшість дидактичних, пізнавальних і рухомих ігор, сюди відносять також розвивальні інтелектуальні, музичні, ігри-забавки, атракціони.

До другого типу належать ігри сюжетно-рольові. Правила в них існують неявно. Вони - в нормах поведінки певних героїв: лікар сам собі не ставить термометр, пасажир не літає в кабіні пілота.

Сюжетно-рольові ігри мають переважно колективний характер, бо відображають відносини в суспільстві. Їх поділяють на рольові, ігри-драматизації, режисерські. Сюжет можуть мати дитячі свята, карнавали, будівельно-конструкторські ігри і ігри з елементами праці, що театралізуються. В цих іграх на основі життєвих або художніх вражень вільно і самостійно відтворюються соціальні відносини або розігруються різноманітні життєві ситуації.

Не так давно з'явилися і дедалі активніше використовуються в навчанні комп'ютерні ігри. Комп'ютерні ігри, безумовно, цікаві для учнів і допомагають уникнути штамтів та стандартів в оцінці поведінки різних персонажів у різних ситуаціях. За допомогою таких ігор діти засвоюють практично засоби комунікації, способи спілкування і вираження емоцій.

Роль педагога в грі складна, вимагає знань, готовності відповідати на запитання учнів та вести процес навчання непомітно. Велике значення має вміння вчителя встановити контакт з учнями. Створення сприятливої, доброзичливої атмосфери на занятті - дуже важливий чинник.

Наведемо лише кілька прикладів ігор, які можна використовувати на уроках в чистому вигляді або в поєднанні з іншими видами ігор: рухомими, сюжетно-рольовими тощо [11].

### **Приклади ігор на уроках англійської мови**

#### **«What's my problem?»**

Гра допомагає розширити свій лексичний запас і закріпити вивчену лексику. На стікерах пишуться різні життєві проблеми, а потім листочки у випадковому порядку розклеюються на спини учнів. Потім учні спілкуються і запитують один одного: куди мені звернутися?, що мені потрібно зробити, щоб позбутися від цієї проблеми?. При цьому ніхто не може називати саму

проблему. Учні потрібно на основі порад зрозуміти, в чому саме полягає його проблема.

### **«Hangman»**

Hangman – приклад класичної гри для уроків англійської мови, грати в неї рекомендують п'ять хвилин перед і п'ять хвилин після уроків. Одна людина вигадує слово і малює на дошці кількість букв, використовуючи клітини (як у кросворді). Учні називають букви, і якщо вони є у слові, тоді їх записують у відповідні клітинки, якщо ні – то на дошці малюється частина шибениці і повішеного (схематично). Учасники виграють тоді, коли встигають вгадати слово до моменту, як малюнок буде повністю завершений.

### **«Simon says»**

Дуже популярна гра в США. Одна людина бере роль «Саймона» і стає обличчям до учасників. Потім «Саймон» каже речення англійською та інші виконують завдання, яке він озвучив. Наприклад: Simon says put your workbook in your classmate`s bag. Щоб підловити гравців іноді слід упускати фразу «Simon says», у цьому випадку не треба виконувати це завдання, а той хто прогавив – вибуває з гри. Перемагає останній, хто залишився. Щоб ускладнити завдання, слід прискорювати темп і давати більш складні завдання.

### **«Word race»**

Це гра для закріплення лексичного матеріалу, який вивчали на минулому уроці. Гра підходить для учнів будь-якого віку і рівня знань. У ній також можна використовувати англійські картки зі словами за певною тематикою. Учні треба поділити на дві команди. Дошка ділиться на дві половини і зверху записується тема змагання. Потім команди починають записувати по одному слову, що відноситься до заданої теми. Одне слово – один бал. Перемагає команда, яка написала найбільшу кількість слів на дошці за відведений час.

Існує багато різних ігор, які можна застосовувати на уроках іноземної мови. Головна мета цих ігор - розвивати навички мовлення. Діти повинні бути задіяні в таких ситуаціях, які спонукають їх до говоріння; це може бути розмова між комунікантами при вирішенні завдань (скласти пазл), опис картини представленої перед класом, пошук подібностей та відмінностей тощо.

На уроках англійської мови можна використовувати наступні ігри для розвитку діалогічних умінь учнів [20, с. 65]:

1) *Гра за сценарієм.*

Сутність гри полягає в тому, щоб запропонувати учням розіграти ситуацію з книжки, телевізійної програми, журналу, фільму тощо. Варто додати, що до цієї гри належить і розігрування діалогів перед класом. При оцінюванні варто звертати увагу на відповідність слів, наголосів, інтонацій, величині і складності тексту тощо.

2) *Гра «Balloon Debate»*

Подібні ігри є дуже популярними на уроках іноземної мови. Гра включає в себе елементи дискусії між учнями на одну з тем. Завданням цієї гри є об'єднання учнів у команди, де кожен має свою роль (обрану самостійно, або ж запропоновану вчителем). Гра базується на сценарії, де усі учасники є туристами на повітряній кулі. Проте, нажаль, куля не може витримати всіх учасників і тому, якщо хтось не покине кулю, туристи можуть не прийти до місця призначення. Щоб покинути кулю турист, звісно, користується парашутом, але приземлиться він у лісі, чи степу, чи безлюдній пустелі. Тому, відповідно до обраних ролей учні мають наводити аргументи, чому саме вони не повинні покидати повітряну кулю. Згодом шляхом голосування один із учасників вибуває. Так проходять усі раунди залежно від кількості учасників гри.

3) *Гра-дискусія «Welcome to our country»*

Ця гра містить лінгвокраїнознавчий аспект. Вона допомагає учням краще зрозуміти як традиції власного нації, так і традиції країни, мова якої вивчається. Ролі мають бути розподілені заздалегідь, щоб учні здійснили самостійну пошукову діяльність. У класі вчитель об'єднує учнів у дві (а то й три команди), наприклад: українці та лондонці (німці, французи і т.д. на вибір). Українські учні розповідають «закордонним гостям» про свою країну, її географічне положення, столицю, традиції, права та обов'язки громадян України тощо, інші роблять аналогічне. Гра формує в учнів навички говоріння, спілкування з однолітками та виховує повагу й шанобливе ставлення до різних народів і культур світу.

#### 4) Рольові ігри

Дослідження, проведене з теми, дозволяє зауважити, що величезна увага приділена саме застосуванню рольових ігор на уроках іноземної мови. Рольова гра може зображувати елементарний комунікативний акт (покупка, поздоровлення, знайомство) і складний комунікативний акт, що складається із серії елементарних актів (вибір маршруту подорожі у бюро подорожей, у залізничній касі). Найбільш розповсюджені форми рольових ігор: презентація, інтерв'ю, заочна подорож, прес-конференція, круглий стіл, телеміст, екскурсія, казка, репортаж, клуб по інтересах.

Наведемо приклад рольової гри «Lost Child»

*Role 1. You are a mother. In the supermarket of New York you've lost your daughter who is three years old. Turn to the policeman for help.*

*Role 2. You are a policeman. The mother who has lost her child turns to you for help. Ask her questions about the appearance of the lost child.*

*-I'm looking for my daughter. I have just lost her. Help me, please!*

*-What does she look like? How old is she?*

*-Julia is only three. She's short and thin, she has long dark hair.*

*-What is she wearing?*

*-She has an orange blouse, green and white skirt and a brown coat on.*

*-Don't worry, please. We'll try to help you.*

Популярним і досить мобільним на сьогоднішній день стає використання подкасту, в тому числі під час навчання і вивчення англійської мови. Цей спосіб інтенсифікації навчання нагадує радіошоу, звукову виставу, або ж інтерв'ю. Зараз вчителю іноземної мови досить легко знайти готовий подкаст на потрібну тему. Загалом подкаст має повне оформлення: скрипт до аудіо та різновиди завдань, частіше тести. Використання подкастів на уроках англійської мови серед учнів старших класів закладів загальної середньої освіти надає більш серйозної атмосфери та професійності у використанні мови.

Сила подкасту полягає в тому що це є: по-перше, «рухливий та позачасовий» спосіб знайомства та вивчення англійської, та по-друге, тематичність і автентичність записів, які дозволяють відчувати реальність іншомовного носія, що знаходиться на відстані. Маючи на увазі - «рухливий та позачасовий» - сенс полягає в тому, що учні можуть слухати та поглинати подкасти в незалежний час, тобто включивши запис на телефоні та підключивши мобільний аксесуар і маючи можливість займатися особистими справами, учень може розвивати свій вокабуляр та культурні погляди в русі.

Слово «подкастинг» утворилось із поєднання англійських слів *iPod* – назви популярного плеєра компанії Apple та *broadcasting* — радіомовлення. Це спосіб публікації медіа-потоків у всесвітній мережі, при якому вони анонсуються особливим чином, що дозволяє автоматизувати завантаження нових випусків на пристрій відтворення. Подкастом називається або окремий файл, або регулярно оновлювана серія таких файлів, що публікуються за однією адресою в інтернеті.

Подкаст, який використовується під час вивчення англійської мови на уроці, має свої певні особливості та характеристики:



- середня тривалість класичного подкасту приблизно 5-10 хвилин;
- носій мови подкасту розповідає про певні події, граматичне або лексичне явище, при цьому розглядає його в різних контекстах;
- тематика подкастів завжди сучасна та актуальна;
- сайт, на якому знаходиться подкаст, має в наявності скрипт та сам аудіо файл і можливість їх безкоштовно завантажити;
- у більшості випадках подкаст має лексичний коментар або посилання на online dictionary.

При вивченні англійської мови в старших класах закладів загальної середньої освіти бажано практикувати прослуховування різнонаправлених подкастів, зокрема і з різними варіантами англійської мови (British English, American English). Це дозволяє ознайомлюватися та звикати до відмінностей у вимові, лексиці та граматиці. Для роботи з American English рекомендую сайт <https://learningenglish.voanews.com/> (Voice of America), а для British English – <https://www.britishcouncil.org/> Згадані сайти часто практикують діалог двох подкастерів в ефірі, що поживляє виклад матеріалу.

Використання подкастів включає в себе декілька простих кроків:

- 1) завантаження аудіофайлу та тексту подкасту;
- 2) прослуховування його на комп'ютері, плеєрі або мобільному телефоні у зручний для вас час;
- 3) для кращого розуміння додаткове опрацювання тексту (лексика та граматика);
- 4) використання отриманих знань та завантаження наступного подкасту.

Деякі подкасти потрібно завантажувати протягом приблизно тижня від їх появи, потім вони стають недоступні, деякі мають необмежений період завантаження.

Оскільки подкаст лише набуває популярності, розробники всього світу не зупиняються створювати та удосконалювати додатки на мобільні

пристрої. Тому вчитель англійської мови має досить можливостей та варіантів для підвищення рівня учнів, які в свою чергу невід'ємну частину часу проводять у телефоні. Подкаст у вигляді мобільного додатку є найзручнішим варіантом на сьогодні. В процесі навчання англійської мови, учні старших класів закладів загальної середньої освіти, можуть використовувати такі додатки:

- *Google Podcasts*: тут можна знайти подкаст на самі різноманітні теми та швидко керувати додатком;
- *Player FM Podcasts*: дає можливість прослуховувати подкаст, як онлайн так і офлайн;
- *LearnEnglish Podcasts*: додаток від British Council;
- *EnLearn*: складає колекцію досить неважких подкастів для початкового рівня англійської мови.

Не з кожного додатку можна завантажити подкаст, якщо є в цьому необхідність і тому в таких випадках краще користуватися традиційним виглядом покасту, а саме перехід на сайти:

1) Для рівня *Elementary* (A1):

- *Learn English* - <https://learnenglish.britishcouncil.org/general-english/podcasts/series-1/episode-01-0>
- *DynEd's Podcast* - <https://dyned.libsyn.com/>
- *Spotlight English* - <https://spotlightenglish.com/>

2) Для рівня *Pre-Intermediate* (A2)

- *The English We Speak* - <https://www.bbc.co.uk/programmes/p02pc9zn/episodes/downloads>
- *Daily ESL* - <https://www.dailyesl.com/>
- *Elllo* - <http://www.elllo.org/>

3) Для рівня *Intermediate* (B1)

- *6 Minute English* - <http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/general/sixminute/>

- *Luke's English Podcast* - <https://teacherluke.co.uk/>
  - *EspressoEnglish* - <http://www.espressoenglish.net/podcast/>
- 4) Для рівня *Upper-Intermediate* (B2)
- *National Public Radio* - <https://www.npr.org/>
  - *All Ears English Podcast* - <https://podcasts.apple.com/us/podcast/all-ears-english-podcast/id751574016?ign-mpt=uo%3D4&mt=2>

Протягом використання подкасту на уроці можна помітити та відзначити такі плюси та мінуси даного типу інтенсифікації процесу навчання англійської мови учнів старших класів закладу загальної середньої освіти:

«+»	«-»
- автентичність запису, яка дозволяє учню почути реалії мови, яка вивчається;	- більшість подкастів мають лише онлайн доступ;
- наявність завдань до поданого подкасту;	- за рахунок підвищеної активності використання даного типу інтенсифікації процесу навчання англійської мови, розробники почали випускати платні варіанти подкастів і через них важче знайти безкоштовні;
- можливість завантаження подкасту та скрипту до нього;	- традиціно завдання до подкасту лише у вигляді тестів, що не дає можливості учням використовувати широке міркування;
- мобільне використання у вигляді додатку;	- одночасний розвиток лише сприйняття на слух поданої інформації та відсутність інших видів сприйняття та їх розвитку;
- легкість прослуховування;	- часте використання знижує зацікавленість учнів, а навпаки – зменшує продуктивність.
- багатогранна тематичність;	
- можливість обрати тему до рівня, який вивчається;	
- тренування сприйняття тексту та	

мовлення на слух;	
- сучасність та актуальність методу;	
- можливість «рухливого» засобу використання;	
- розширення культурного кругозору учнів;	
- допомога вчителю у викладанні під час уроку;	
- підвищення мотивації до використання мови, яка вивчається;	
- творча візуалізація;	
- короткотривалість та насиченість записів.	

Отже, ми бачимо, переваги у використанні подкасту, як одного з видів інтенсифікації процесу навчання англійської мови учнів старших класів закладів загальної середньої освіти, мають більшу еквівалентність, що вказує на актуальність методу. Не менш важливим є завдання педагога, що в тому, щоб знайти якомога більше педагогічних ситуацій для гри на уроці англійської мови, у яких може бути реалізоване прагнення дитини до активної пізнавальної діяльності. Що в свою чергу повисить інтерес, позитивну емоційність та продуктивність у запам'ятовуванні вокабуляру шляхом гри. Вчитель повинен постійно вдосконалювати процес навчання, що дає змогу дітям ефективно і якісно засвоювати навчальний матеріал. Тому є важливим та актуальним використовувати ігри та подкасти на уроках іноземної мови.

## **Висновки до розділу II**

Використання аудіоматеріалів на заняттях з іноземної мови для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти дозволяє постійно підтримувати у них жвавий інтерес до вивчення мови й уникнути тієї монотонності, що може іноді виникати на заняттях з усної практики за традиційною методикою, коли на вивчення однієї теми виділяється кілька занять, учням пропонується великий обсяг лексичного матеріалу.

Навчання англійської мови за допомогою відео, наразі, є ефективним методом. На даний момент він прогресує та має право на існування. Доведено, що уроки з використанням відео дуже добре привертають увагу кожного учня, розвивають аспекти мовної діяльності, а також дають можливість творчого прояву особистості. Зіставивши використання відеопрограм на уроках та особливості навчання саме в старших класах, ми зрозуміли, що цей метод найбільш актуальний і ефективний для старшої ступені навчання, коли в учня є вже певний багаж знань.

Ігри та подкасти допомагають спілкуванню та розумінню мови, сприяють передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок учня, його сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, спостережливість, уважність. Крім того, що ігри та подкасти мають величезну методичну цінність у викладанні англійської мови, вони просто цікаві як учню, так і вчителю.

## ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, надмірність інформації, прискорення ритму життя в суспільстві, гострий дефіцит часу – такою є специфіка останніх часів. При цьому потреба у вивченні іноземних мов, насамперед англійської, неймовірно зростає. Зараз неможливо уявити практичне оволодіння англійською без інтенсивного методу навчання.

Інтенсивне навчання осмислюється багатьма спеціалістами як оптимальний засіб реалізації тенденції науково-технічного прогресу. Відображуючи основні соціальні вимоги, він пропонує реалістичний шлях до оволодіння іншомовним спілкуванням. Результат навчання - комунікативна компетентність учнів старших класів, здатність активно і творчо брати участь у спілкуванні іноземною мовою.

Особливого значення та поширеності у світі вже набув метод дистанційного навчання, який також можна зарахувати до інтенсивного. Цей інноваційний напрям зумовлений високим рівнем розвитку сучасних інформаційних технологій та використанням додатків. Зараз, говорячи про інтенсивну комунікативну спрямованість навчання, не треба забувати прості граматичні та лексичні тренувальні вправи, переклад окремих фраз чи речень, оскільки такі завдання допомагають автоматизувати використання певних шаблонів, конструкцій. Треба також відпрацьовувати окремі речення, ситуації, уривки інформації, заучування зразків діалогів і монологічних висловлювань, тощо.

Наукове обґрунтування інноваційних методів виходить далеко за методичні межі, широко послуговуючись дослідженнями психології, а саме різних її галузей. Особливе місце посідає вирішення соціально-психологічних проблем: оволодіння навичками іншомовного спілкування, дослідження впливу групових процесів на успішність навчання, розвиток особистості в колективній навчальній взаємодії. Усі ці проблеми, а також

роль викладача як особистості, розуміння самими учнями необхідності володіння іноземними мовами потребують подальшого вивчення та впровадження нових методів навчання як з боку педагогів-теоретиків, так і з боку викладачів-практиків, а також психологів.

Використання аудіоматеріалів на заняттях з англійської мови спонукає в учнях стійкий інтерес до вивчення мови й уникнення тієї монотонності, що може іноді виникати на заняттях з усної практики за традиційною методикою, коли на вивчення однієї теми виділяється кілька занять, учням пропонується великий обсяг лексичного матеріалу.

Навчання англійської мови за допомогою відеоматеріалів в даний момент прогресує і показує своє право на існування. Доведено, що уроки з використанням відео дуже добре привертають увагу учня, розвивають багато аспектів мовної діяльності, а також дають можливість творчого прояву особистості. Не менш важливим є те, що зіставивши використання відеопрограм на уроках та особливості навчання саме в старших класах, ми зрозуміли, що цей метод найбільш актуальний і ефективний для старшої ступені навчання, коли учень має вже певні навички та знання в іноземній мові.

Ігри та подкасти набирають актуальності на сьогоднішній день. Що до гри, можна сказати, що все старе – завжди нове, особливо, якщо його розвивати та інтерпритувати до сучасності розвитку учнів. І подкасти, і гра допомагають спілкуванню та розумінню англійської мови, сприяють передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, розвитку комунікативних навичок учнів, їх сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, спостережливість, уважність. Даний тип інтенсифікації навчання англійської мови має високу методичну цінність, оскільки вони привертають зацікавленість як учня, так і вчителя та досить сильно мотивують до вивчення іноземної мови та іншомовної компетентності.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Alizadeh M. The Impact of Motivation on English Language Learning / Alizadeh M. // International Journal of Research in English Education. - No. 1. - Vol. 1. - 2016.
2. Berne E. Dessa spel som människor spelar / Berne E. // Philosophical arkiv - Sweden, 2016.
3. Bykov V. Organizational System Models of Open Education / Bykov V. // 1st ed. – Kyiv. - Atika. - 2009.
4. Dörnyei Z. Conceptualizing Motivation in Foreign Language Learning / Dörnyei Z. // Language Learning. – 1998. – p. 46-78.
5. Heilesen S. B. What is the academic efficacy of podcasting? Computers and Education / Heilesen S. B. - 2010. - Vol. 55. - P. 1063-1068.
6. Klymenko A. O., Zakordonets N. I., Shymkiv I. V. The use of multimedia presentations for intensification of foreign languages teaching at tertiary level / Klymenko A. O., Zakordonets N. I., Shymkiv I. V. // Information Technologies and Learning Tools. - № 3. - Vol 59. – 2017. - p. 87-95.
7. Morska L. Theoretical and Methodological Foundations of the Future Foreign Language Teacher Preparation for Information Technology Usage in Professional Activity / Morska L. PhD, Doctor of Pedagogical Sciences // Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. - 2008.
8. Morze N. and Kocharian A. ICT competence standards for higher educators and quality assurance in education / Morze N. and Kocharian A. // Information Technologies and Learning Tools. - No. 5. - 2014.
9. Lozanov G. Suggestopaedia – Desuggestive Teaching Communicative Method on the Level of the Hidden Reserves of the Human Mind / Lozanov G. // International Centre for Desuggestology. – Vienna. - 2005. — 140 p.
10. Ovcharuk O. and Soroko N. Information and communication competency development in education system: modern studies and prospects / Ovcharuk O. and Soroko N. // Information Technologies and Learning Tools. - No. 1. - 2016.



11. Philips B. D. Role-playing games in the English as a Foreign Language Classroom / Philips B.D. // Crane Publishing Ltd. - 1994.
12. Shaaban K. A., Ghaith G. Student Motivation to Learn English as a Foreign Language / Shaaban K. A., Ghaith G. // Foreign language annals. - Vol. 33. - No. 6. – 2000. - p. 632-644.
13. Stanley G. Podcasting for ELT / Stanley G. // Barcelona: British Council. - 2005. – p. 100.
14. Svensson P. Language Education in a Digital World / Svensson P. // Digital Humanities Quarterly. - 2008.
15. Александров В. М. Возможные пути интенсификации обучения иностранному языку в условиях современной средней школы / В. М. Александров. – Весник Запорожского национального университета. Серия «Педагогика». – Запорожье, 2010 – с.14-22.
16. Акопян В. Г. Методы и принципы системы интенсивного обучения иностранным языкам / В. Г. Акопян // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2014. - № 2 (4). – с. 909-912.
17. Барменкова О.И. Видеозанятия в системе обучения иностранной речи / О. И. Барменкова // ИЯШ. Вып. 3. – 1999. – С.20-23.
18. Бичкова Н. І. Типологія відеофонограм для навчання усного іншомовного спілкування / Н. І. Бичкова // Методика викладання іноземних мов. – К.: Освіта, вип. № 21. - 1992. – с. 68-71.
19. Близнюк О.І. Відео у навчанні іноземних мов / І. О. Близнюк // Іноземні мови. – К.: Ленвіт, вип. № 3, - 1996. – 22 с.
20. Богайчук О. С. Оптимізація процесу навчання студентів іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій / О. С. Бойчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, вип. № 28, - 2017. - с. 210 – 212.
21. Верисокін Ю. І. Відео фільм як засіб підвищення мотивації учнів/ І. Ю. Верисокін // Іноземна мова в школі, вип. № 5-6 – 2003. - с.31-34.

22. Вовк О. І. Інтенсивне навчання англійської мови / О. І. Вовк, - Черкаси: Видавництво «САН», 2010. – 192 с.
23. Гладилина И.П. Некоторые приемы работы на уроках английского языка в начальной школе / И. П. Гладилина // ИЯШ, вып. № 3. - 2003.
24. Гордеева Е. В., Курилов В. Б., Лав М. «America The Beautiful» Интенсивный курс. Американский английский для начинающих / Е. В. Гордеева, В. Б. Курилов, М. Лав. – Москва: НОЦ «Школа Китайгородской». – 1998.
25. Гордеева Е. В., Курилов В. Б., Шемякина Г. М. Из опыта работы над учебником / Е. В. Гордеева, В. Б. Курилов, Г. М. Шемякина // Интенсивное обучение иностранным языкам сегодня. – ред. Г. А. Китайгородская. – Москва: НОЦ «Школа Китайгородской». – 1997.
26. Грицик Н. В. Технологія подкастинг у викладанні іноземної мови (за професійним спрямуванням) / Н. В. Грицик // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. - Серія: «Педагогічні науки», 2015. - Вип. 124. – с. 24-26
27. Деркач А. С. Інтенсивні методи навчання іноземних мов / А. С. Деркач // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, - Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи, Вип. № 60, - 2018. - с. 132 – 135.
28. Джонсон Д. Методы обучения. Обучение в сотрудничестве / Д. Джонсон, Р. Джонсон, Э. Джонсон-Холубек. – СПб.: Экономическая школа, 2001. – 256 с.
29. Захарченко Н. В. Педагогічні умови використання ділових ігор у підготовці майбутніх економістів / Н. В. Захарченко // дис. канд.пед.наук: спец. 13.00.04. – Вінниця, 2006. – 240 с.
30. Ивицкая О. Д., Самарова О. В., Флетчер М. «Hello, Britain!» Интенсивный курс английского языка для продолжающих / О. Д. Ивицкая, О. В. Самарова, М. Флетчер. – Москва: НОЦ «Школа Китайгородской». – 1993.

31. Ильченко Е. Использование видеозаписи на уроках английского языка / Е. Ильченко // Английский язык, вып. № 9. - 2003. – С.7.
32. Карпова О. О. Сучасні технології навчання іноземної мови студентів в економічному ВНЗ / О. О. Карпова. - Одеса, 2013.
33. Китайгородська Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам / Г. А. Китайгородская . – Москва: гос. ун-т им. Ломоносова, 1990. – с. 129
34. Китайгородська Г. А. Новые подходы к обучению иностранным языкам/ Г. А. Китайгородская // Вестник МГУ. - Сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. - 1998. - №1. - С. 32-39.
35. Ключковська І.М., Василик С.В., Кос В.Є. Використання відеоматеріалів як засобу інтенсифікації навчального процесу курсу іноземних мов / І. М. Ключковська, С. В. Василик, В. Є. Кос // Вісн. ДУ «Львівська політехніка», 2000 – с. 40-43.
36. Кожанова С.В. Игры на уроке английского языка как средство повышения мотивации учащихся на начальном этапе обучения / С. В. Кожанова. - 2017.
37. Коптелова И.Е. Игры со словами / И. Е. Коптелова // ИЯШ, вып. №1. - 2003.
38. Кужель О. М. Використання персонального комп'ютера у вивченні іноземних мов / О. М. Кужель, Т. І. Коваль // Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України: наук-метод. зб. – Вип. 8. Педагогіка / редкол.: І. І. Мархель (гол. ред) та ін. – Одеса: Друк, 2001. – 242 с.
39. Куліченко Н. М. Використання відеоматеріалів на уроках англійської мови / Н. М. Куліченко // Класна оцінка. - 2015.
40. Ломакіна Л. В. Використання відеоматеріалів на уроці англійської мови у технічному вузі / Л. В. Ломакіна // Київський політехнічний інститут, 2010.
41. Луцик І. Рольова гра як засіб інтенсифікації процесу навчання іноземним мовам у педагогічному коледжі / І. Луцик // Вісник Львів. ун-ту. Серія: Педагогічна, вип. № 22, - 2007. - с. 131 – 137.

42. Ляховицкий, М. В. Общая методика обучения иностранным языкам / М.В.Ляховицкий // [учеб. пособие для филол. фак. вузов] – М. : Высшая школа, 1991. – 306 с.
43. Матвієнко І. В. Неопрямі методи на заняттях іноземної мови як засіб інтенсифікації навчання / І. В. Матвієнко. – 2014.
44. Моргунова С. О. Дидактичний потенціал подкасту як засобу інтенсифікації навчання іноземної мови в університеті / С. О. Моргунова, - 3б. наукових праць. Серія: Педагогічні науки, Вип. № 84, том 1, - 2018. - с. 183 – 187.
45. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат. – М.: Изд-во «Академия», 2003.
46. Пуленко І. А., Сазикіна Т. П. Різні грані інтенсивного методу навчання англійської мови / І. А. Пуленко, Т. П. Сазикіна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - Серія: Філологія, вип. № 26, том 2, 2016. - с. 44 - 47.
47. Румянцева И. М. Психология речи и лингвопедагогическая психология / И. М. Румянцева. – Москва: ПЕР СЭ, Логос, 2004. – 320 с.
48. Сова М.О. Концептуальна модель інтегрованого навчання і технологія її впровадження у навчальний процес вищої школи / М.О. Сова // Біоресурси і природокористування: Науковий журнал. – 2009. – Т. 1, № 1/2. – с. 169-177.
49. Соломатина А. Г. Методика развития умений говорения и аудирования учащихся посредством учебных подкастов: английский язык, базовый уровень / А. Г. Соломатина // канд. пед. наук: спец. 13.00.02. - Тамбов, 2011. - 158 с.
50. Туркіна Л. В. Шляхи інтенсифікації навчання іноземної мови як спеціальності у педагогічних університетах / Л. В. Туркіна // Педагогічні науки, вип. № 25, - 2014. - с. 102 – 110.
51. Чередніченко Г. А. Мультимедійні технології у процесі викладання дисципліни «Іноземна мова» у вищих технічних навчальних закладах / Г. А.

Чередніченко, Л. Ю. Шапран, Л. І. Куниця // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – педагогічний університет ім. В. Гнатюка, 2011. - № 4. – с.134-138.

52. Чоботарь А. Не пора ли перечитать Бабанского? / А. Чоботарь // Народное образование, вып. № 2. - 1991.

53. Яременко Н. В. Деякі шляхи інтенсифікації викладання англійської мови студентам немовних спеціальностей / Н. В. Яременко // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти, вип. № 1, - 2016. - с. 17-21.

54. British Council – Episode 01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://learnenglish.britishcouncil.org/general-english/podcasts/series-1/episode-01-0>

55. BBC Learning English [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/user/bbclearningenglish/featured>

56. English Listening Lesson Library Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ello.org/>

57. English with Lucy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UCz4tgANd4yy8Oe0iXCdSWfA/videos>

58. ETJ English [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UCBHtnQGUCHkwG1eyWL5EA9g>

59. Espresso English Podcast – 20 different ways to say SORRY in English [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.espressoenglish.net/podcast/>

60. Learn English with TV Series [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UCKgpamMlm872zkGDcBJHYDg>

61. My spelling [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.myspelling.net/spelling/spelling\\_words.php](http://www.myspelling.net/spelling/spelling_words.php)

62. Podcasts – Level 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.podcastsinenglish.com/pages1/level1.shtml>

63. Randall`s ESL cyber listening lab [Электронный ресурс]. – Режим доступа:  
<https://www.esl-lab.com/>